

Jiří URBAN

Projevy odporu proti nastupující kolektivizaci na Novobydžovsku

---

Abstract: *The rural resistance to subjugation in the form of violent collectivization is the main theme of the contribution. Through a micro-historic view of the sixty-year-old events, which took place in the then Nový Bydžov district, the author tries to highlight the vitality and variety of the forms of resistance to the establishment of unified agricultural cooperatives and thus to contribute to the discussion on anti-communist resistance and opposition. The author also puts forward a detailed analysis of the State Security (StB) provocation action, for which the setting up of informers among anti-communist leaning members of the population became a primary task. It also tries to answer the question of what role the StB and its methods played in the collectivization process.*

Key words: *Nový Bydžov district; countryside; collectivization; resistance; StB provocation*

Česká společnost prošla po komunistickém převratu v únoru 1948 velmi obtížným obdobím. Rozsáhlé sociální změny, totální přestavba hospodářství a instalace tuhé diktatury jedné strany vyvolávaly ve společnosti vlny nesouhlasu, podněcovaly ohniska odporu a vytvářely prostor pro aktivní odboj a odpor proti politice Komunistické strany Československa (dále KSČ). Zatímco existence prvního, protihabsburského, či druhého, protinacistického, odboje je dnes všeobecně uznávána, třetí, protikomunistický odboj na tom byl až donedávna mnohem hůř. Téma odboje a odporu proti komunistické moci v Československu na konci čtyřicátých a počátku padesátých let minulého století je v literatuře i na stránkách odborných periodik dnes už poměrně hojně reflektované,¹ předmětem diskusí se stále častěji stává i na veřejných odborných fórech. V dubnu 2009 proběhla v Lichtenštejnském paláci v Praze mezinárodní konference *Odboj a odpor proti komunistickému režimu v Československu a ve střední Evropě*. Následně, v květnu 2010, byla na půdě pražské Metropolitní univerzity uspořádána konference *Třetí odboj*, věnovaná památce dr. Milady Horákové. Mezinárodní vědeckou konferenci s názvem *Protikomunistický odboj ve střední a východní Evropě* připravuje pro letošní listopad

---

1 Bibliografii titulů reflektujících problematiku protikomunistického odboje a odporu zpracovala Marie BOČKOVÁ, *Komentovaná bibliografie k dějinám III. odboje (1945) 1948–1960 (1967)*, URL: <<http://www.ustrcr.cz/cs/komentovana-bibliografie-k-dejinam-3odboje>> [cit. 2011-03-25].

slovenský Ústav paměti národa ve spolupráci s partnerskými institucemi z Polska, Maďarska i Česka. Obě již proběhnuvší akce spolupořádal Ústav pro studium totalitních režimů a přednesené referáty byly vydány knižně.² Jednotlivé příspěvky ukázaly, že protikomunistické aktivity měly celou řadu forem, které dodnes nejsou prozkoumány v dostatečné míře.³ Jedním z nejprůkaznějších projevů existence třetího odboje se přitom ukazuje být činnost kurýrů, dobově označovaných za “agenty chodce”, v níž je kontinuita protikomunistického odboje s oběma předchozími zatím nejlépe patrná.⁴

Diskuse o protikomunistických aktivitách československých občanů probíhá v posledních letech nejen mezi historiky, ale se střídavou intenzitou také v českých médiích. Nejnověji byla oživena v červenci 2010 v souvislosti s úmrtím Milana Paumera, “toho třetího” ze skupiny bratří Mašínů, a o její sumarizaci se úspěšně pokusil historik Martin Tichý.⁵ Značnou pozornost vyvolal také senátní návrh zákona o protikomunistickém odboji, jehož předkladatelem byla skupina osmnácti senátorů v čele se senátorem Jiřím Liškou.⁶ Nepromyšlené znění návrhu zákona vyvolalo vlnu nesouhlasu v řadách odborné veřejnosti, a to především kvůli způsobu vymezení účastníků protikomunistického odboje, těžko přijatelné klasifikaci jejich aktivit a nedostatečné formě navržené satisfakce.⁷

Nepoměrně menší prostor je věnován specifictější, tematicky užší oblasti protikomunistických aktivit – odporu proti násilně prosazované kolektivizaci československého venkova. Dosavadní historiografická produkce se povětšinou zaměřuje na tempo postupu kolektivizace a na popis perzekuce “kulacky” ocejchovaných hospodářů, aktivní či pasiv-

2 Václav VEBER (ed.), *Odboj a odpor proti komunistickému režimu v Československu a ve střední Evropě*, Praha 2010; Jan BUREŠ – Václav VEBER et al., *Třetí odboj: kapitoly z dějin protikomunistické resistance v Československu v padesátých letech 20. století*, Plzeň 2011.

3 Na pestrost protikomunistické činnosti se snaží upozorňovat čtvrtletní revue *Paměť a dějiny* ve své pravidelné rubrice Třetí odboj, prezentující výstupy skupiny výzkumu protikomunistického odboje a odporu Ústavu pro studium totalitních režimů.

4 Viz např. Ivo PEJČOCH – Prokop TOMEK, *Agenti – chodci na popravě: kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949–1958*, Cheb 2010; Ota RAMBOUSEK, *Paměti lichoběžníka: paměti agenta – chodce*, Praha 1999; Jaroslav ROKOSKÝ, *Bratři František a Josef Bogatajovi. Protikomunistický odboj na jižní Moravě*, in: *Securitas Imperii* 16, 2010, s. 88–133.

5 Martin TICHÝ, *Česká společnost ve světle mašínovské diskuse. Co zaznělo po smrti Milana Paumera o skupině bratří Mašínů*, in: *Paměť a dějiny* 3, 2010, s. 120–124.

6 Tisk návrhu zákona o účastnících protikomunistického odboje a účastnících odporu proti komunismu a o změně zákona o válečných veteránech a zákona o správních poplatcích (zákon o protikomunistickém odboji) byl Senátu předložen 8. 6. 2010. Po senátních volbách v říjnu 2010, kdy převahu v horní komoře Parlamentu získala levice, byl návrh zákona 9. 12. 2010 z projednávání stažen. Pozměněný návrh zákona nakonec Poslanecká sněmovna schválila 15. 6. 2011, během následujících dvou měsíců byl legislativní proces završen schválením v Senátu a podpisem prezidenta. Zákon má začít platit symbolicky 17. 11. 2011, příslušné osvědčení člena protikomunistického odboje bude vydávat ministerstvo obrany na základě odborného stanoviska Archivu bezpečnostních složek.

7 Blíže viz *Stanovisko historiků nejnovějších dějin k senátnímu návrhu zákona o účastnících protikomunistického odboje a účastnících odporu proti komunismu*, URL: < <http://www.zakonotretimodboji.cz/> > [cit. 2011-03-25].

ní odpor proti kolektivizaci však zůstává stranou hlavní pozornosti. Množství letáků, rozbitých oken, podpálených stohů a stodol či dalších rozmanitých forem zastrašování aktivních stoupenců kolektivizace dle sovětského vzoru přitom dokládá závažnou míru odporu venkovského obyvatelstva vůči zemědělské politice KSČ, vůči proklamovaným “lepšími zítřkům”, k nimž měli být vesničané dovedeni násilím, doslova pod knutou. Početné formy pasivního odporu (jako odmítání dodávkových předpisů, ale i případy vybíjení dobytka či dokonce sebevraždy zoufalých hospodářů) nám přibližují hluboké dimenze lidských tragédií, s nimiž bylo prosazování kolektivizace venkova nerozlučně spojeno.⁸ Na kolektivizační kontext protirežimních aktivit upozorňuje ve svých popularizačních historických pracích autorská dvojice Navara a Kasáček,⁹ existují i některé dílčí, regionální odborné studie, i když i těch je zatím poskrovnu.¹⁰ Syntetické zpracování odporu proti nevybíravě prosazované přeměně československého venkova, jež by se inspirovalo reprezentativními zahraničními pracemi,¹¹ zatím ovšem postrádáme. Předkládaný text si proto klade za cíl přispět ke zmapování pestrosti forem odporu proti zakládání jednotných zemědělských družstev (dále JZD) na českém venkově a přispět tak do diskuse o zásadních otázkách kolektivizace zemědělství, o její násilné povaze i důsledcích. Regionálně mikrohistorickým pohledem na více než šedesát let staré události, jež se odehrály na území někdejšího okresu Nový Bydžov v královéhradeckém kraji, bude snad možné tento dílčí cíl naplnit.

V kolářské dílně u Ladislava Brože ve Žlunicích¹² se scházelo dost lidí. Počty vozů na gumových kolech v poválečných letech sice narůstaly, ale kolářské řemeslo zůstávalo na venkově nepostradatelné a dál patřilo mezi nejfrekventovanější. Brožova dílna měla poměrně širokou spádovou oblast zákazníků. Scházeli se zde stejně smýšlející hospodáři, často nadávali na zemědělskou politiku, na JZD, na odnímání hospodářských strojů i na

8 Viz osudy Františky Kurkové ze Svatojanského Újezdu a Viléma Dreslera z Valdova na Novopacku. Jiří URBAN, *Venkov pod kolektivizační knutou: okolnosti exemplárního "kulackého" procesu*, Praha 2010, s. 120–121 a 212–213.

9 Nejnověji Luděk NAVARA – Miroslav KASÁČEK, *Příběhy třetího odboje*, Brno 2010, s. 57–109. TITÍŽ, *Mlynáři od Babic: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*, Brno 2008.

10 Viz Jiří URBAN, *Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky*, in: *Securitas Imperii* 15, 2009, s. 98–136; TÝŽ, *Barvou a štětcem proti režimu a jím prosazované kolektivizaci*, in: Jan BUREŠ – Václav VEŠBERG et al., *Třetí odboj: kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*, Plzeň 2011, s. 192–221.

11 Mám zde na mysli především Lynne VIOLA, *Peasant Rebels under Stalin: Collectivization and the Culture of Peasant Resistance*, New York 1996.

12 Žlunice – obec s výměrou katastru téměř 800 ha v nadmořské výšce 263 m, podle sčítání obyvatel zde v roce 1950 žilo 403 lidí ve 125 domech. Václav DAVÍDEK – Marcela JIRSOVÁ – Václav SEKERÁ et al., *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850–1970*. I. díl, sv. 1. Praha 1978, s. 592–593; Vladimír BALCAR – Jiřina RŮŽKOVÁ – Josef ŠKRABAL et al., *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005*. I. díl, Praha 2006, s. 478–479.

místní funkcionáře KSČ. Přesvědčení, jež vyjádřil žlunický kronikář Josef Horák¹³ v květnu 1948, tedy že komunistická vláda bude jednat ve prospěch všech občanů bez ohledu na politickou příslušnost, že „*pro všechny občany bude spravedlivý metr*“,¹⁴ zůstalo jen zbožným přáním. Někteří z obyvatel Žlunic i okolních obcí byli proto přesvědčeni, že by se mělo „něco dělat“, zkrátka jen nepřihlížet komunistickému zastrasování a násilné přestavbě společnosti. Dohodli se, že nejaktivnějším funkcionářům a členům KSČ postaví pro výstrahu šibenici. Konstrukci šibenice ve skutečné velikosti připravil ve své dílně Ladislav Brož. Oné květnové noci roku 1949 ji na dohodnutém místě vztyčili František Volejník spolu s Jaroslavem Odvárkou.¹⁵

Ladislav Brož (1913) byl majitelem 5 ha polí a kolářské dílny ve Žlunicích čp. 22. Kolářskou živnost provozoval už jeho otec, u kterého se Ladislav po vychození pěti tříd obecné a dvou tříd měšťanské školy řemeslu vyučil. Své řemeslo ovládal dokonale, kronikář jej tituloval „*mistrem kolářským*“. V roce 1943 se oženil a otec mu hospodářství i živnost předal. S manželkou Marií, rozenou Baldovou, měl dceru Marii (1944) a syna Ladislava (1946). V době první republiky byl členem republikánského dorostu, v Protektorátu byl řadovým členem Národního souručenství. Během okupace se choval jako řádný Čech, svůj postoj proti okupantům dával zjevně najevo. Po válce do žádné politické strany nevstoupil. S politikou komunistů nesouhlasil a po únoru 1948, když byl vyzván, aby jako živnostník vstoupil do komunálního podniku, zcela vůči novému režimu zatrpkl. Krom hudebního kroužku v obci nikam nechodil, žil spíše v soukromí a všechn čas věnoval práci v dílně.¹⁶ „*Jmenovaný nemá naprosto kladný poměr k dnešnímu zřízení, což dává při různých příležitostech najevo. Proti našemu zřízení je ostře zahrocen a pracuje za spoluúčasti několika osob protistátně*“, charakterizoval Brože na jaře 1952 velitel novobydžovského oddílu StB štábní strážmistr Ladislav Růkr.¹⁷ „*Jde o člověka, který se neštítí žádného činu, kterým by poškodil dnešní cestu k socialisaci vesnice*“, soudil o Brožovi ppor. Josef Martínek z královéhradeckého KV StB.¹⁸ Žlunický tajemník,¹⁹ jenž Brožovi záviděl zave-

13 Josef Horák (1873–1963) byl žlunickým rodákem z čp. 54, v letech 1913–1923 zastával funkci starosty obce.

14 Obecní úřad Žlunice, Pamětní kniha obce Žlunice (1938–1966), s. 23.

15 Archiv bezpečnostních složek (dále ABS) Praha, fond (dále f.) Vyšetřovací spisy – Hradec Králové, arch. č. V-448 HK, Zápisy o výpovědích, Krajská správa Státní bezpečnosti (dále KS StB) Hradec Králové 29. 12. 1952 a 15. 1. 1953. Trestní oznámení, KS StB Hradec Králové 21. 1. 1953.

16 ABS Praha, f. Vyšetřovací spisy – Hradec Králové, arch. č. V-448 HK, Životopis, 16. 1. 1953; tamtéž, f. Historický fond ministerstva vnitra (dále MV), arch. č. H-242 MV, Ustanovka č. j. A-153/52, Oddíl StB Nový Bydžov 11. 4. 1952.

17 ABS Praha, f. Historický fond MV, arch. č. H-242 MV, Souhrnná zpráva pro Krajské velitelství (dále KV) StB v Hradci Králové, Nový Bydžov 24. 4. 1952.

18 Tamtéž, Souhrn poznatků "illeg. skupiny Brož a spol.", Hradec Králové 2. 10. 1952.

19 Dle kronikářova zápisu byl tajemníkem žlunického MNV počátkem roku 1952 jmenován František Mrňák, bývalý vedoucí místní prodejny Batovy obuvi. Jeho měsíční plat činil 6 200 Kčs. Již v létě si

denou živnost, malé hospodářství i zařízenou domácnost, jej pro potřeby novobydžovského ONV charakterizoval následovně: „*Tento lump měl toho málo, [...] punktoval úklady proti republice. Než byl zajištěn, choval se drze, kdykoliv přišel na MNV. Dělal ze sebe nábožného občana, aby zakryl pravou tvář.*“²⁰

František Volejník (1922) pracoval na 6,5 ha hospodářství svého otce, který provozoval také hostinec a obchod s potravinami ve Žlunicích čp. 48. Rodina se sem přestěhovala v roce 1925, kdy otec koupil hostinec. Obecnou školu vychodil malý František ve Žlunicích, měšťanskou ve Vysokém Veselí, poté se u otce vyučil obchodním příručím. V roce 1946 odešel do Liberce, aby zde rok pracoval jako obchodní příručí v železničním konzumu. Předtím i potom pracoval u otce, jiné pracovníky rodina nezaměstnávala. Ve svém okolí byl vnímán jako velice pracovitý a šikovný člověk, dokázal se postavit k jakékoliv práci, ať už v obchodě, hostinci, nebo na hospodářství. V poválečném nadšení vstoupil do KSČ, na stranické práci se však nijak nepodílel a těsně před únorovým převratem podal odhlášku.²¹

Jaroslav Odvárko (1928) pocházel z rodiny malozemědělce. Jeho otec Josef byl vlastníkem 4 ha pozemků ve Žlunicích čp. 51. Jaroslav absolvoval osm tříd obecné školy ve Žlunicích a v obci poté po dvě zimy navštěvoval zemědělsky orientovaný hospodářský kurz. Až do roku 1946 pracoval u otce, poté vstoupil do zaměstnání jako traktorista strojní stanice. V sezóně pracoval na pobočce přímo v obci, přes zimu pak v Novém Bydžově. V těchto letech byl mladý Jaroslav také členem KSČ. Po sklizni roku 1949 na přání otce z pozice traktoristy odešel a do následujícího podzimu, kdy byl odveden na vojnu, pracoval na domácím hospodářství. Bratr Josef i sestra Marie už měli vlastní rodiny a žili poměrně vzdáleni od Žlunic, stárnoucí rodiče proto potřebovali nejmladšího syna na pomoc s obděláváním půdy a plněním dodávek.²²

V noci na 27. května 1949 postavil „*dosud neznámý pachatel*“ na poli v katastru obce Kozojedy v okrese Nový Bydžov asi 3 m vysokou kulatinu nahoře s přibitou asi 1 m dlouhou příčkou. Na konci příčného ramene byl přivázán provaz s kličkou. Stojka byla z vyschlého smrkového dřeva o průměru 5-8 cm. Uprostřed ní byl přibitý čtverec světlého le-

---

však vyměnil působiště s kozojedským tajemníkem Václavem Ferdou, který se ujal funkce ve Žlunicích. „*Povoláním truhlář, o zemědělství nemá žádných vědomostí*“, glosoval výměnu kronikář. Obecní úřad Žlunice, Pamětní kniha obce Žlunice (1938–1966), s. 71 a 77.

20 Státní okresní archiv (dále SOKA) Hradec Králové, f. Okresní národní výbor (dále ONV) Nový Bydžov, kart. 385, inv. č. 1179, sign. IV/VI/93, Žlunice. Seznam vesnických boháčů, b. d.

21 ABS Praha, f. Vyšetřovací spisy – Hradec Králové, arch. č. V-448 HK, Životopis, 14. 1. 1953; tamtéž, f. Historický fond MV, arch. č. H-242 MV, Ustanovka č. j. A-153/52, Oddíl StB Nový Bydžov 11. 4. 1952; SOKA Hradec Králové, f. ONV Nový Bydžov, kart. 385, inv. č. 1179, sign. IV/VI/93, Žádost Františka Volejníka st. o vyškrtnutí ze seznamu "vesnických boháčů", Žlunice 3. 12. 1953.

22 ABS Praha, f. Vyšetřovací spisy – Hradec Králové, arch. č. V-448 HK, Životopis, 29. 12. 1952.

penkového papíru o rozměru 15×15 cm a na něm bylo hůlkovým písmem napsáno „*Bratřím Linkovým a spol.*“.²³ Šlo o šibenici ve skutečné velikosti. Stála na pozemku rolníka Oldřicha Lemberka z Kozojed čp. 49, na vyvýšeném břehu u rozcestí dvou polních cest nedaleko dřevěného kostela sv. Václava. Bylo to asi 100 m od domu na jižním okraji obecní zástavby.²⁴ Oldřich Lemberk, který toho květnového dne přijel na pole společně se svým tchánem Aloisem Zábrahou, šibenici ze svého pozemku odstranil. Do té doby si však nevšední šibeniční instalace povšimli někteří další lidé a po vesnici se o tom už zákonitě muselo povídat. Františka Čapková, manželka rolníka z čp. 6, šla toho rána po sedmé hodině se svojí matkou na pole okopávat řepu. Už z povzdálí si na břehu u rozcestí povšimla nějaké „*tyče*“, ale zprvu tomu vůbec nevěnovala pozornost. Předěšlou noc před ránem prý pršelo. Na poli se tedy obě ženy jen přesvědčily, že půda je příliš mokrá, aby se na ní dalo pracovat, a jaly se vracet. Teprve nyní, na cestě zpátky zjistily, „*že postavená tyč znázorňuje šibenici*“. Na cestě, která vedla z obce do polí a vyústovala na silnici vedoucí z Kozojed do Žlunic, byly v tuto dobu prý ještě patrné stopy jednoho člověka, zřetelně vedoucí k šibenici a zpět.²⁵

Událost byla Bezpečnosti oznámena teprve následující den, tedy 28. května 1949, stopa proto už nemohla být zdokumentována, neboli „*zajištěna*“. Oldřich Lemberk považoval celou věc za jakousi nerozvážnou klukovskou provokaci, pohled Bezpečnosti byl však jiný – případ měl být „*bezodkladně na příslušném místě oznámen*“.²⁶ Bezpečnostní složky byly totiž ve dnech 25. až 29. května 1949, kdy probíhal IX. sjezd KSČ, ve stavu pohotovosti. Při kontrolách v různých koutech republiky se však v organizaci pohotovostního stavu zjistilo velké množství nedostatků, leckde prý příslušníci konali službu „*bez vnitřního přesvědčení o její nutnosti a bez potřebné třídní nenávisti*“.²⁷ Obavy přitom panovaly především ze soboty 28. května, dne narozenin v září zesnulého prezidenta Beneše.²⁸ Ať

23 ABS Praha, f. Historický fond MV, arch. č. H-242 MV, Hlášení adresované královéhradeckému KV StB, Velitelství stanice Sboru národní bezpečnosti (dále SNB) ve Vysokém Veselí 30. 5. 1949.

24 Kozojedská kronika tuto nezvyklou příhodu bohužel nezaznamenává, neboť v letech 1937–1956 nebyly vedeny žádné průběžné zápisy. Po 20 letech knihu převzal kronikář Alois Hemek, který pokrýl léta 1937–1949 jen velmi stručnými záznamy, poté již pokračoval rokem aktuálním, tedy rokem 1956. Obecní úřad Kozojedy, Pamětní kniha obce Kozojed (1929–1936, 1956–2008), s. 90–98.

25 ABS Praha, f. Historický fond MV, arch. č. H-242 MV, Hlášení adresované královéhradeckému KV StB, Velitelství stanice SNB ve Vysokém Veselí 30. 5. 1949.

26 Tamtéž.

27 ABS Praha, f. Různé bezpečnostní spisy po r. 1945, sign. 304-55-11, Zkušenosti z mimořádných opatření v době IX. sjezdu KSČ ve dnech 16. – 30. 5. 1949, MV odd. BP/5, Praha 11. 7. 1949. Z konečného hodnocení vyplývá, že při velmi pohotovém reagování všech složek bylo provedení rozkazu o pohotovosti venkovskými stanicemi Bezpečnosti docíleno po čtyřech hodinách od jeho vydání, v odlehlejších okresech se provedení protáhlo na šest až osm hodin.

28 Bezpečnostní orgány dostaly pokyn nebránit pokládání květin k památníkům, mělo však být zamezeno shlukování, „*aby nebylo velkých shromáždění lidu využito živly nepřátelskými lidově demokratickému režimu*“. SOKa Hradec Králové, f. ONV Nový Bydžov, kart. 310, inv. č. 329, sign. IV/II/4, Pří-

už členové stanice SNB ve Vysokém Veselí přistupovali k vyhlášené pohotovosti jakkoli, musel vrchní strážmistr Petr s povzdechem konstatovat, že „*přes usilovné pátrání, které bylo ihned nato zavedeno, nepodařilo se pachatele tohoto činu dosud dopadnouti*“.²⁹ Bez úspěchu zůstalo i vyšetřování ze strany královéhradeckého KV StB.³⁰ „*Toto nám dodalo chuť k další práci*“, přiznal později Ladislav Brož.³¹

K výběru jména bratrů Linkových aktéři posléze uvedli, že „*o nich bylo známo na novobydžovském okrese, že jsou zásadovými komunisty*“, krom toho prý oba zastávali veřejné funkce.³² Zajímavé je, že oba bratři byli žlunickými rodáky. Jaroslav Linek (1906) se živil jako obchodní cestující, prodával kaučuková razítka. Bydlel ve Vysokém Veselí a rodinnému rozpočtu přilepšoval tím, čemu komunistický tisk říkal „šmelina“. Na rozdíl od jiných jej však chránila rudá stranická knížka. O jeho stranických či veřejných funkcích se autorovi nepodařilo dohledat relevantní informace.³³ Václav Linek (1899) žil v sousedních Kozojedech jako malorolník a po únoru 1948 především jako předseda místní organizace KSČ. Za 1. republiky byl sociálním demokratem, po válce pak vstoupil do KSČ. „*Nyní jsem pochopil, že mé místo je mezi dělníky a že jediné strana KSČ je stranou, která dovede náš národ k blahobytu*“, uvedl před prověřkovou komisí.³⁴ V obci zastával funkci předsedy rolnické komise a zemědělského referenta, běžně také navštěvoval zemědělské schůze v okolních obcích jako agitátor. Na jaře 1949 se účastnil zemědělské schůze ve Žlunicích a správně postřehl odpor zdejších obyvatel vůči politice KSČ. „*Během schůze došlo ze stran sedláků Hnáta ze Sekeřic a Brože ze Žlunic k výrokům, kterými umlčovali referenta a rozvraceli schůzi. Za několik dnů po této schůzi jsem se dozvěděl, že na mě a s. Steklého byli sedláci uchystáni a při zhasnutém světle nás měli v úmyslu stlouct. To se jim však nepovedlo, protože hostinský Volejník, který měl zhasnouti světla, toto neučinil*“, uvedl Linek s odstupem.³⁵ Právě díky Linkově a Steklého³⁶ aktivitě byl v Kozojedech tou dobou,

---

pis bezpečnostního referenta krajského národního výboru (dále KNV) k zabezpečení klidu a pořádku o sjezdových dnech, č. j. V-522-1949, Hradec Králové b. d.

29 ABS Praha, f. Historický fond MV, arch. č. H-242 MV, Hlášení adresované královéhradeckému KV StB, Velitelství stanice SNB ve Vysokém Veselí 30. 5. 1949.

30 Tamtéž, Souhrn poznatků "illeg. skupiny Brož a spol.", Hradec Králové 2. 10. 1952.

31 ABS Praha, f. Vyšetřovací spisy – Hradec Králové, arch. č. V-448 HK, Zápis o výpovědi Ladislava Brože, KS StB Hradec Králové 14. 1. 1953.

32 Tamtéž.

33 SOKA Hradec Králové, f. ONV Nový Bydžov, kart. 308, inv.č. 929, sign. IV/II/4, Udání pro přestupek živnostenského řádu, Velitelství stanice SNB ve Vysokém Veselí 14. 4. 1949.

34 SOKA Hradec Králové, f. Okresní výbor Komunistické strany Československa (dále OV KSČ) Nový Bydžov, kart. 6, inv. č. 73, Prověrky 1949-50, Linek Václav.

35 ABS Praha, f. Vyšetřovací spisy – Hradec Králové, arch. č. V-448 HK, Skupinový spis, Zápis o výpovědi, KS StB Hradec Králové 8. 1. 1953.

36 Jan Steklý (1909) byl v Kozojedech místním agronomem, vedle toho zastával funkce v okresním výboru JSCZ a v hospodářském družstvu, byl členem výboru místní organizace (dále MO) KSČ i JZD.

pouhé dva měsíce po odstartování kolektivizace, utvořen přípravný výbor JZD.³⁷ Oni byli těmi, kdo v obci prosazoval rozorání mezí a zahájení provozu JZD.

Když na počátku června 1949 soudruzi v novobydžovském OV KSČ debatovali o podmínkách zakládání JZD, konstatovali, že se situace na území okresu mírně zlepšila, což připisovali tomu, že „nejvyšší autorita ve státě prohlásila, že se nikomu nic nebude brát“. Ve schůzi přítomný úředník ministerstva zemědělství Tajmr zdůraznil, že „JZD je věc taktiky“ a stálého přesvědčování, a upozornil přítomné „na příkaz strany nemluvit o kolchozech“.³⁸ Referent Kalina následně tlumočil pokyn založit v rámci okresu tři „vzorná“ JZD, která „musí být příkladem dobrého hospodaření“.³⁹ Avšak prvotní domněnka, že se venkovské obyvatelstvo přikloní k projektu budování JZD s nadšením, byla lichá. Bezpečnostní zprávy z regionu potvrzují, že obavy před kolektivizací se šířily ještě před jejím oficiálním odstartováním. „Rolníci nyní po skončení polních prací debatují o převodu zemědělství ze soukromého podnikání malovýroby na kolektivní velkovýrobu. Převážná část jich nemá kladný poměr pro zavádění kolektivního obhospodařování za pomoci družstev a jen málo jedinců jest nakloněno tomuto hospodaření“, stálo v pravidelném hlášení okresního velitele SNB Marka z prosince 1948.⁴⁰ Ačkoli na počátku roku 1950 bylo na území kraje ustaveno 124 JZD, jen malé procento z nich vyvíjelo nějakou činnost. Devět JZD neslo přívlastek „vzorné“. „Máme zde i taková JZD, která byla před rokem ustavena a tím jejich činnost končila“, přiznávali soudruzi.⁴¹

Není náhodou, že se příslušníci velitelství StB v královéhradeckém kraji, který byl považován za region „reakční“, zavázali při příležitosti IX. sjezdu KSČ k vypracování kartoték protikomunisticky smýšlejících hospodářů, kterým se začalo říkat „vesničtí boháči“.⁴² Ostatně „ochrana budovatelského úsilí pracujících lidu“ vyžadovala podle důvěrné směr-

Do KSČ vstoupil v roce 1948 a jako přesvědčený straník a agilní funkcionář navštěvoval svědomitě mnoho schůzí. Od roku 1952 zastával rovněž funkci pomocné stráže Veřejné bezpečnosti (dále VB). SOKA Hradec Králové, f. OV KSČ Nový Bydžov, kart. 8, inv. č. 73, Prověrky 1949-50, Posudek; tamtéž, kniha (dále kn.) 35, inv. č. 35, Zápis ze schůze předsednictva dne 21. 10. 1952.

37 Národní archiv (dále NA) Praha, f. Ministerstvo zemědělství – JZD, kart. 37, inv. č. 184, JZD Kozojedy – Změny při družstvu již zapsaném, Okresní soud v Hradci Králové 16. 3. 1951; SOKA Hradec Králové, f. ONV Nový Bydžov, kart. 467, inv. č. 1218, sign. IV/IV/132, složka JZD Kozojedy.

38 SOKA Hradec Králové, f. OV KSČ Nový Bydžov, kn. 32, inv. č. 32, Zápis ze schůze předsednictva dne 1. 6. 1949.

39 Tamtéž, Zápis ze schůze předsednictva dne 15. 6. 1949.

40 ABS Praha, f. Různé bezpečnostní spisy po r. 1945, sign. 304-181-7, Zpravodajské hlášení Okresního velitelství SNB Nový Bydžov z 3. 12. 1948.

41 ABS Praha, f. Velitelství StB, sign. 310-14-6, Otázka JZD v kraji Hradec Králové – referát z porady velitelů oddílů StB a přednostů oddělení u KV StB v Hradci Králové 15. 2. 1950.

42 „Naše organizace splní tehdy svůj úkol, bude-li každý komunista ve Sboru straně oddaným, politicky uvědoměným, odborně připraveným, fyzicky zdatným, bolševicky ukázněným a odpovědným soudruhům, bude-li každý komunista v bezpečnosti úderníkem“, zaznělo v rezoluci. ABS Praha, f. Velitelství StB, sign. 310-14-5, Všeobecná směrnice KV StB Hradec Králové, část speciálně-služební, b. d.

nice královéhradeckého krajského velitele Národní bezpečnosti špkt. Luňáčka zcela nové zaměření v praktickém výkonu bezpečnostní služby. Vedle pokynu k vytváření evidence nepřátel komunistického režimu a pozorování cizích osob v obvodech jednotlivých stanic SNB byla značná pozornost věnována sledování nálad na venkově.⁴³ „*Úkolem StB na vesnici jest odhalovati organizátory reakčních piklů a tyto stíhati*“, zněl pokyn přednosta II. oddělení královéhradeckého KV StB Josefa Urbana.⁴⁴ V kontextu výše uvedených směrnic a závazků bylo ústředí StB v závěru roku 1949 ubezpečeno, že v královéhradeckém kraji „*soudruzi po zkušenostech z okresu Dobruška⁴⁵ rozpracovávají vesnice*“.⁴⁶ V soustředění pozornosti směrem k nepoddajnému venkovu je utvrzovaly také zprávy z vesnických organizací KSČ, do nichž strana vysílala své instruktory. V jejich hlášeních zaznívalo, že „*reakce*“ pracuje velmi silně, že předpoklady pro založení JZD jsou mizivé, že „*téměř ve všech organizacích není jasný smysl JZD*“.⁴⁷

Na podzim 1949 pořádala místní organizace KSČ ve Žlunicích v obecním domě členskou schůzi, na kterou měl coby referent přijmout pozvání rovněž okresní tajemník Svoboda.⁴⁸ Při této příležitosti František Volejník a Jaroslav Odvárko propíchlali dlouhými kovanými hřeby pneumatiky u osobního auta, kterým na schůzi přijel. Když chtěl Svoboda ze schůze odjet, měl všechna kola prázdná.⁴⁹ Zápis v obecní kronice se ovšem od verze StB poněkud liší. Žlunický kronikář zaznamenal totiž tuto událost jako incident spojený s návštěvou soudruha Beneše, správce chotělického chorobince. „*Odjížděje domů upozoroval, že jedna pneumatika⁵⁰ jest poškozena vraženým hřebíkem*“, věc proto oznámil

43 ABS Praha, f. Různé bezpečnostní spisy po r. 1945, sign. 304-90-5, Směrnice pro výkon služby č. j. 231/50-2-1949-III, KV Národní bezpečnosti (dále NB) Hradec Králové 13. 4. 1949.

44 ABS Praha, f. Velitelství StB, sign. 310-14-6, Zápis z porady velitelů oddílů StB a přednostů oddělení u KV StB v Hradci Králové, 4. 11. 1949. Josef Urban (1909) z Týniště nad Orlicí byl původním povoláním truhlář. Na podzim 1936 nastoupil k četnictvu, hned po válce vstoupil do KSČ a jako uvědomělý komunista byl od 1. 6. 1946 přiřazen ke StB, referátu Z. Byl hodnocen jako „*politicky velmi vyspělý, straně úplně oddán, pracovně obětavý*“, pracoval přesně a systematicky. Tamtéž, sign. 310-14-5, Návrh na jmenování přednostů oddělení KV StB v Hradci Králové, b. d. (počátek r. 1949).

45 V Dobrušce se dne 9. 12. 1949 shromáždily zhruba tři stovky rolníků před budovou ONV, aby vyjádřili svou nespokojenost s vymáháním zemědělských dodávek. Blíže viz J. URBAN, *Rolnická manifestace*, s. 98–136.

46 ABS Praha, f. Velitelství StB, sign. 310-14-6, Zpráva z velitelského shromáždění v Hradci Králové, Praha 30. 12. 1949.

47 SOKA Hradec Králové, f. OV KSČ Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 44, Zápis ze schůze sekretariátu dne 22. 9. 1949.

48 Jan Svoboda (1908) z Chlumce nad Cidlinou byl vedoucím politickým tajemníkem OV KSČ v Novém Bydžově. SOKA Hradec Králové, f. OV KSČ Nový Bydžov, kart. 2, inv. č. 67, Návrh na schválení 5 členů okresního štábu Lidových milic adresovaný předsednictvu Krajského výboru KSČ (dále KV KSČ), Nový Bydžov 5. 7. 1952.

49 ABS Praha, f. Vyšetřovací spisy – Hradec Králové, arch. č. V-448 HK, Trestní oznámení, KS StB Hradec Králové 21. 1. 1953.

50 Ve výpovědi jednoho z přímých aktérů události stojí, že pod každé kolo nastražil nejméně dva hřebíky. ABS Praha, f. Vyšetřovací spisy – Hradec Králové, arch. č. V-448 HK, Zápis o výpovědi Jaroslava

stanici SNB ve Vysokém Veselí s konstatováním, že šlo o připravený atentát. Příslušníci Bezpečnosti druhý den časně ráno zahájili pátrání, a to nejen v obchodech, kde se prodávaly podobné hřebíky. „*Několik mladíků, kteří tento večer byli kdesi u kamaráda, bylo podrobena přísnému výslechu a dva z nich, sice Jaroslav Odvárko a František Volejník jako nejvíce podezřelí byli zatčeni a odvezeni tak, jak byli na poli, bez rozloučení v rodině dopraveni k soudu v Novém Bydžově a zde jeden každý zvlášť zajištěni.*“⁵¹ Ani jeden z nich se však k ničemu nedoznal a po třech týdnech byli z vazby pro nedostatek důkazů propuštěni. „*Byl jsem v obci znám jako nepřítel dnešního zřízení, a tím jsem padl v podezření*“, stojí v pozdějším protokolu s Volejníkem na vysvětlenou.⁵²

Ať už byl toho večera ve Žlunicích napaden politický tajemník, nebo vedoucí ozdravovny, je jisté, že se straničtí soudruzi ve venkovských oblastech královéhradeckého kraje nemohli cítit a evidentně necítili zcela jistě a bezpečně. V polovině října 1949 totiž novobydžovský OV KSČ projednal otázku bezpečnosti funkcionářů a rozhodl, že napříště bude referenty na schůze doprovázet stráž tvořená příslušníky Lidové milice.⁵³ Zároveň se množily žádosti okresních i obecních komunistů o povolení k nákupu zbraně, o čemž výmluvně vypovídá agenda III. (bezpečnostního) referátu ONV. O „*osvědčení k nákupu automat. bambitky ráže 6.35 mm*“ žádal například politický tajemník KSČ v Chlumci nad Cidlinou, potřebu být ozbrojen odůvodňoval častými nočními návraty ze schůzí kupříkladu i tajemník okresního akčního výboru Národní fronty (dále AV NF) Antonín Novotný či zástupce MNV Václav Steklý z Choťovic.⁵⁴ Také v diskusích členů KV KSČ přetrvávaly poznámky o tom, že okresním funkcionářům chybí sebevědomí, že postrádají výhledy a propadají v řešení obtíží.⁵⁵ Námitka, že se funkcionáři „*neodvažují do vesnic za-*

---

va Odvárky, KS StB Hradec Králové 29. 12. 1952.

51 Obecní úřad Žlunice, Pamětní kniha obce Žlunice (1938–1966), s. 30–31. Líčení žlunického kronikáře Josefa Horáka se jeví jako pravděpodobnější. Kronikář jistě neměl důvod událost nějak zkreslovat, naproti tomu vyšetřovatelům StB jistě připadalo vhodnější popsat situaci jako ohrožení nejvyššího okresního funkcionáře. Fabulaci vyšetřovacích protokolů napovídá i skutečnost, že se událost nijak neodrazilá v zápisech ze schůzí OV KSČ, jak by se dalo předpokládat v případě ohrožení vedoucího tajemníka. V této souvislosti je třeba si postesknout nad tím, že se nedochovaly zápisy ze schůzí novobydžovské okresní bezpečnostní trojky, ty by totiž ohrožení vedoucího okresního tajemníka mohly bezesporu vyvrátit, nebo naopak potvrdit.

52 ABS Praha, f. Vyšetřovací spisy – Hradec Králové, arch. č. V-448 HK, Zápis o výpovědi, KS StB Hradec Králové 15. 1. 1953.

53 SOKA Hradec Králové, f. OV KSČ Nový Bydžov, kn. 32, inv. č. 32, Zápisy ze schůzí předsednictva dne 13. a 20. 10. 1949.

54 SOKA Hradec Králové, f. ONV Nový Bydžov, kart. 308 a 309, inv. č. 929, sign. IV/II/4, Žádosti o vydání nákupního osvědčení z 28. 2., 26. 3. a 18. 5. 1949.

55 NA Praha, f. Ústřední výbor KSČ – Jindřich Uher, sv. 2, arch. j. 27, Zpráva o zasedání KV KSČ v Hradci Králové, Praha 12. 11. 1951.

jišťovat úkoly“, zazněla ještě v listopadu 1952 na poradě zemědělských referentů KNV na ministerstvu zemědělství.⁵⁶

V lednu 1950, kdy se mrazivé počasí stále střídalo s oblohou,⁵⁷ uspořádali žluničtí komunisté taneční zábavu. Ladislav Brož spolu s Františkem Volejníkem a Jaroslavem Odvárkou při té příležitosti naplánovali, že přestříhnou dráty elektrického vedení, aby komunistům jejich tancovačku překazili. Daného večera se všichni sešli na zábavě, kterou KSČ pořádala v hostinci u Volejníků, aby na nikoho z nich nepadlo podezření. Volejník si tentokrát nechával za nápoje platit hned, aby, až zhasnou světla, nepřišel o peníze. Později se ve vhodný moment vytratil Jaroslav Odvárko, v Brožově dílně se převlékl, přezul a popadl dlouhé gumové rukavice. U sloupu hlavního elektrického vedení utrl zámek, zajišťující přístup, ale záhy zjistil, že poškodil zajištění hlavní páky. Dodávku elektrického proudu se mu tak přerušit nepodařilo.⁵⁸

Aktivita žlunické trojice Brož, Volejník a Odvárko zůstávaly pro Bezpečnost nadále dílem “neznámého pachatele”. Jejich činnost se sice na podzim 1950 utlumila v důsledku Odvarkova odvodu na vojnu a Volejníkovy nehody,⁵⁹ nutno ovšem přiznat, že místní příslušníci Bezpečnosti a komunistické předáky zdaleka netrápilo pouze objasnění žlunických provokací. Na přelomu čtyřicátých a padesátých let minulého století totiž tvořily pouhý zlomek z mozaiky protikomunistických aktivit v regionu. Záhy po odstartování kolektivizace se v Lužci nad Cidlinou začaly objevovat letáky s textem „*Nevstupujte do Jednotných družstev*“.⁶⁰ Další letáky zaměřené proti JZD se objevily v červenci 1949 v obci

56 Tamtéž, arch. j. 25, Zpráva z porady předsedů a zemědělských referentů KNV v Praze dne 13. 11. 1952.

57 Obecní úřad Žlunice, Pamětní kniha obce Žlunice (1938–1966), s. 32.

58 ABS Praha, f. Vyšetřovací spisy – Hradec Králové, arch. č. V-448 HK, Zápis o výpovědi J. Odvárky, KS StB Hradec Králové 29. 12. 1952.

59 František Volejník byl v roce 1951 Okresním soudem v Novém Bydžově odsouzen k ročnímu vězení za to, že v podnapilém stavu srazil autem rolníka Matyáše z Kozojídek. Podle žlunického kronikáře nebyla nehoda způsobena podnapilostí za volantem (i když je nutno uvést, že František Volejník jel ze svatby, kde jistě neabstinoval), nýbrž neopatrností Matyášovou, který v obavě před splašením koní seskočil do silnice a byl předjíždějícím autem zachycen. Obecní úřad Žlunice, Pamětní kniha obce Žlunice (1938–1966), s. 45. Trest si odpykával v jednom z jáchymovských pracovních táborů, propuštěn byl 3. 5. 1952. V písemnostech bezpečnostního referátu ONV se z této doby dochovala žádost o jeho propuštění na sezónní zemědělské práce. S poukazem na Volejníkovu dosavadní bezvadné chování, pracovitost i charakterové vlastnosti se za žádost postavili představitelé MNV, MAV NF i MO KSČ ve Žlunicích. SOkA Hradec Králové, f. ONV Nový Bydžov, kart. 160, inv. č. 544, sign. II/I/17, Žádost o propuštění na zemědělské práce, Žlunice 8. 4. 1951.

60 SOkA Hradec Králové, f. ONV Nový Bydžov, kart. 309, inv. č. 929, sign. IV/II/4, Udání na neznámého pachatele, č.j. 626-1949, Velitelství stanice SNB Nepolisy 20. 4. 1949. Jednotlivé opisy oznámení byly zaslány bezpečnostnímu referátu ONV, okresní prokuratuře, okresnímu velitelství SNB, jičínskému oddělení StB a všem stanicím SNB novobydžovského okresu.

Měník.⁶¹ V měsíci srpnu, září a říjnu byly opakovaně šířeny cyklostylované letáky, vyzývají k distancování se od politiky KSČ a k aktivitám proti její již rok a půl trvající diktatuře.⁶² Znovu pak začal být výskyt protikomunistických letáků monitorován na počátku roku 1951.⁶³ Neobvyklé nebyly ani další formy zastrašování aktivních komunistů. Ve Skochovicích u Nového Bydžova se v noci na 21. dubna 1949 objevily protikomunistické nápisy na domech. Na omítce hasičské zbrojnice stálo „*Komunisti již brzy budou viset*“, na fasádě domku čp. 85 byl pro zde bydlicího komunistu zanechán vzkaz „*Není daleko doba a bude viset*“. Stanici SNB v Nepochicích o tom v 9 hod. ráno telefonicky vyrozuměl předseda místního AV NF Oldřich Novák. O půl hodiny později dorazili do Skochovic vstržm. Bohumil Krch a stržm. Otakar Žoudlík a konstatovali, že pachatel použil rozmočenou jílovitou hlínu od přilehlého rybníka. Text byl napsán hůlkovým, asi 40 cm vysokým písmem.⁶⁴ V červenci 1949 někdo v Zachrašťanech pro změnu sňal vývěsní skříňku místní organizace KSČ, zatížil ji cihlou a hodil do rybníka.⁶⁵ Všechny tyto protikomunistické provokace přitom pro Bezpečnost zůstávaly nevyřešené. Nikoli náhodou se tedy v pravidelných přehledech o dění na venkově, jež byly zasílány Josefu Pavlovi, tehdejšímu náměstkovu MV pro bezpečnost, v červnu 1949 upozorňovalo na to, že „*reakce stupňuje svoje úsilí na zastrašení venkovských funkcionářů KSČ*“.⁶⁶

Novobydžovsko tedy bylo komunisty oprávněně pokládáno, ostatně stejně tak celý královéhradecký kraj, za “reakční” region.⁶⁷ Ve dnech prvního výročí komunistického převratu byl z obvodu královéhradeckého kraje hlášen zvýšený výskyt anonymních dopisů zasílaných funkcionářům KSČ a příslušníci Bezpečnosti zde preventivně zatkli na 75 osob

61 Pavel HORÁK, *Zemědělská politika v okrese Nový Bydžov v letech 1949–1959*, diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové 2010, s. 18.

62 ABS Praha, f. Historický fond MV, sign. H-242 MV, Hlášení "protistátní letáky – rozšiřování ve zdejší obvodě", Velitelství stanice SNB v Novém Bydžově 20. 8. 1949. "Illegální letáky – hlášení", Velitelství stanice SNB Smidary 19. 9. 1949. Hlášení "letáky štvavého obsahu – rozšiřování", OV NB Nový Bydžov 19. 9. 1949. Hlášení "protikomunistické letáky, rozhozené v obci Metličanech", Velitelství stanice SNB v Novém Bydžově 3. 10. 1949.

63 ABS Praha, f. Agenturní svazky MV, arch. č. 937543 MV, Osobní svazek spolupracovníka "Jindřich", Zpráva ve věci ilegální organizace „RAK“ v N. Bydžově – rozesílání letáků, Oddíl StB Nový Bydžov 12. 1. 1951.

64 SOKA Hradec Králové, f. ONV Nový Bydžov, kart. 309, inv. č. 929, sign. IV/II/4, Udání na neznámého pachatele, č.j. 636-1949, Velitelství stanice SNB Nepochisy 22. 4. 1949.

65 Tamtéž, Udání na neznámého pachatele, č.j. 1239/1949, Velitelství stanice SNB Nepochisy 12. 7. 1949.

66 ABS Praha, f. Různé bezpečnostní spisy po r. 1945, sign. 304-155-22, Boj s reakcí o vesnici – přehled zpráv za období květen – červen, Praha 28. 6. 1949.

67 Pro potřeby StB byl novobydžovský okres charakterizován hesly „*politická a agrární reakce, zemědělský kraj, rafinerie cukru, kožařský, textilní průmysl, cukrovary*“. ABS Praha, f. Velitelství StB, sign. 310-14-5, Seznam okresů kraje Hradec Králové – vyznačení charakteru, Oddíl StB Hradec Králové 9. 12. 1948.

(v žádném jiném kraji se v těchto dnech tolik nezatýkalo).⁶⁸ Na jedné z porad velitelů StB v kraji zdůraznil přednosta II. oddělení KV StB Urban ve svém referátu konzervativnost venkova a připomněl, že „hradecký kraj byl baštou politických agrárníků“, jeho kolega Kubát posléze vyzdvihl „agenturní pronikání jako prvořadý úkol“.⁶⁹ Pokyn k hlubšímu agenturnímu „rozpracování“ královéhradeckého venkova vyřkl také zástupce velitele KV StB Radoň.⁷⁰ Přesto bylo o necelé dva roky později královéhradecké velitelství StB vyplíněno pro nízký personální stav „referátu vesnice“, operujícího na II. oddělení KV StB. Pražské velitelství StB (na popud pplk. Hory) vyzvalo královéhradeckého velitele Vlčka,⁷¹ aby okamžitě referát vesnice posílil. Dosavadní obsazení pouhými dvěma operativními příslušníky bylo považováno za nepřijatelné vzhledem k tomu, že kraj byl oprávněně vnímán jako někdejší bašta agrární strany.⁷²

Velitelem oddílu StB v Novém Bydžově byl hořický rodák stržm. Ladislav Rürk (1923), původním povoláním strojní zámečnick. V létě 1945 vstoupil do KSČ, do služby v Bezpečnosti byl přijat na jaře 1949 a vydržel v ní až do léta 1978, kdy v hodnosti kapitána a s několika medailemi odešel do výslužby. Ve funkci velitele novobydžovské StB byl od října 1950 do října 1953, bydlel v Dobré Vodě u Hořic.⁷³ V létě 1950 se Okresní prokuratura v Novém Bydžově přestěhovala z budovy ONV do budovy soudu, protože kancelář, kterou dosud užíval prokurátor, bylo třeba uvolnit pro potřeby StB.⁷⁴ Podle hlášení z března

68 Celková nálada obyvatelstva v kraji byla dle hlášení „povšechně dobrá, mezi dělnictvem sebevědomá a u nepatrné části lhostejná až ponurá“. ABS Praha, f. Různá bezpečnostní spisy po r. 1945, sign. 304-103-16, Bezpečnostní situace na území ČSR za posledních 48 hodin, Praha 25. 2. 1949.

69 ABS Praha, f. Velitelství StB, sign. 310-14-6, Zápis z porady velitelů oddílů StB a přednostů oddělení u KV StB v Hradci Králové, 4. 11. 1949.

70 Tamtéž, Referát z porady velitelů oddělení a velitelství oddílů StB, KV StB Hradec Králové, 15. 2. 1950. Bedřich Radoň (1911–1961), rodák ze Svobodných Dvůrů, byl původním povoláním textilní dělník. Ke SNB nastoupil v květnu 1945. V lednu 1948 byl ustanoven do funkce vedoucího referátu Z při Okresní úřadovně StB v Hradci Králové, o rok později se stal zástupcem velitele královéhradeckého KV StB. ABS Brno – Kanice, f. Personální spisy příslušníků MV, arch. č. 3739/11, Zvláštní dotazník MV, Praha 30. 9. 1954.

71 Karel Vlček (1919) byl původním povoláním typograf. Ke StB nastoupil v únoru 1946. Ve funkci krajského velitele StB v Hradci Králové byl od počátku roku 1949 do konce listopadu 1952. ABS Praha, spis ÚDV-13/VvK-97, Zjištění obsazení náčelnických míst na správě StB Hradec Králové v letech 1948–1989, Praha 1. 6. 1999.

72 ABS Praha, f. Velitelství StB, sign. 310-14-6, Přípis sekretariátu Velitelství StB č. j. A-6659/01-51, Praha 13. 11. 1951.

73 ABS Brno – Kanice, f. Personální spisy příslušníků MV, arch. č. 4795/23, Kádrové vyhodnocení pro vojenskou správu, Hradec Králové 21. 6. 1978. Dotazník, Hradec Králové 6. 4. 1949.

74 Okresní prokurátor Ladislav Urban při té příležitosti ujišťoval své krajské nadřízené, že přestěhování nebude mít vliv na spolupráci prokuratury s bezpečnostními orgány, poněvadž se s bezpečnostním referentem dohodli na konání pravidelných schůzek, „na kterých správce prokuratury zjistí stanovisko veřejných i politických činitelů, nutné pro zpracování té které tr. věci“. SOA Zámorsk, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 271, sign. T 12/50, Situační zpráva, Okresní prokuratura v Novém Bydžově 2. 8. 1950.

1951 měl Ladislav Růkr pro práci v okrese k dispozici pět “orgánů”.⁷⁵

Snad právě díky výše zmíněnému nazírání na daný region jako na silně reakcionářský přišla v průběhu roku 1951 do Hradce Králové posila, jež měla v následujících měsících podstatně pozdvihnout agenturní práci na onom “zpátečnickém” venkově v okresech kraje. Použití provokace spolu s vsudypřítomností spolupracovníků StB pak zásadním způsobem přispělo k odhalení aktérů protikomunistických akcí ze Žlunic a okolí.

Tou posilou byl Bedřich Hrdlička (1922), jenž pocházel z Trubína, malé obce ležící jihozápadně od Berouna. Absolvoval pět tříd obecné a jednu třídu měšťanské školy v Počaplech.⁷⁶ Za Protektorátu byl pracovně nasazen v Říši, v prosinci 1943 byl odsouzen k devíti měsícům vězení za verbální delikt.⁷⁷ Do Trubína se vrátil v březnu 1945. V říjnu 1947 se přihlásil k pobytu ve Frýdlantu,⁷⁸ zřejmě již s úmyslem odejít z republiky. Po únoru 1948 Hrdlička Československo opustil a podle jedné z dochovaných zpráv se za hranicemi měl stát agentem CIC. Během jara 1951 byl však hned několikrát zajištěn při přechodu hranic (26. 2., 13. 4., 31. 5. a 8. 6. 1951, vždy u Neuwalbenreuthu, tj. v hraničním pásu mezi Chebem a Mariánskými Lázněmi). Poznámka následujícího znění „*Při jeho zajištění nesmí nikdy býti učiněno oznámení o přechodu.*“⁷⁹ zřejmě znamená, že zadržující příslušník nesměl o jeho zadržení podat běžné hlášení, že toto mělo zůstat utajeno. I uvnitř bezpečnostního aparátu se dodržovala zásada, že každý příslušník znal jen tolik, kolik bylo třeba k výkonu jeho služby. Znamená to tedy, že byl Hrdlička hned po prvním zadržení získán pro spolupráci se StB na území západního Německa? Nebo snad mohl spolupracovat se StB už při odchodu z Československa? Odpovědi na tyto otázky zůstávají v rovině hypotéz, neboť pro jejich zodpovězení zkrátka scházejí prameny, Hrdličkův osobní spis se nedochoval. Ve Státním okresním archivu v Berouně se dochoval zápis o exekuci z doby, kdy měl být Hrdlička podruhé zajištěn na hranicích. Jeho matka Růžena, roz. Kroftová, tehdy prohlásila, že syn od roku 1945 nebyl vůbec doma, že odešel do

75 ABS Praha, f. Velitelství StB, sign. 310-14-4, Početní stav KV StB a jeho podřízených složek, Hradec Králové 16. 3. 1951.

76 SOKA Beroun, f. Obecná škola Počaply, třídní katalogy školních let 1928/9 až 1934/5; tamtéž, f. Měšťanská škola Počaply, výkazy o docházce a prospěchu žactva pro školní rok 1935/6.

77 ABS Praha, f. Německé soudy v protektorátě, sign. 134-442-32, Anklageschrift 3 Js 680/43, Prag 13. 8. 1943. Verdikt 3 K MS 16/43-III-1995, Sondergerichts bei dem Deutschen Landgericht in Prag 6. 12. 1943.

78 SOKA Beroun, f. Policejní přihlášky II, karta Bedřich Hrdlička.

79 ABS Praha, f. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky, sign. 302-219-6, Poznátky o agentech – zpráva z 6. 11. 1951. Zpráva je podepsána kpt. Hotěkem a podle záznamu byla získána výpisem z kartotéky a kvalifikována jako pravděpodobná – neprověřená.

pohraničí, kde se prý zdržoval na různých místech, a že s rodiči vůbec neudržel spojení. „Nevědí o něm ničeho“, zapsal do zprávy úředník.⁸⁰

Jediný existující dokument o Hrdličkově angažmá v emigraci potvrzují výpovědi bývalých příslušníků královéhradecké StB, učiněné v devadesátých letech uplynulého století. Stanislav Šedek, který od května 1951 do listopadu 1953 působil jako náčelník II. operativního odboru KS StB v Hradci Králové, uvedl, že asi v polovině roku 1951 „byl kdesi zadržen a předán centrále v Praze agent ze skupiny Bogataje.“⁸¹ *Ve vazbě v Praze byl převertován a počal pracovat pro StB s krycím jménem Sedlák.*⁸² Stanislav Šedek (1920) byl původním povoláním tkadlec. V květnu 1945 vstoupil do KSČ a ve Rtyni v Podkrkonoší spoluzakládal stranickou organizaci. V září toho roku byl přijat do služeb MV. Nejprve byl přidělen ke stanici SNB ve Vrchlabí, poté absolvoval školu MV v Mariánských Lázních a sloužil u pohraničních útvarů v Lubech u Chebu a Žacléři. Po komunistickém převratu byl povolán do Hradce Králové, kde k 1. dubnu 1948 nastoupil službu u zdejšího velitelství StB.⁸³ Byl to právě Šedek, kdo vypracoval pro nového agenta plán činnosti pod krycím názvem “Kruh”. Jeho podstatou bylo nechat Hrdličku působit v kraji pod legendou agenta americké zpravodajské služby tak, aby se nechával u protikomunisticky smýšlejících občanů ubytovat, podporovat a získával jejich důvěru.⁸⁴ “Řídícím orgánem” Hrdličky coby agenta “Sedláka” se stal Josef Martínek.⁸⁵ Ten v devadesátých letech potvrdil, že “Sedlák” byl na oddělení „dosud neznámý, zřejmě z jiného kraje. [...] Říkali mu „Běda“, tedy se asi jmenoval Bedřich. [...] Běda nebyl příslušník StB, nebyl z tohoto kraje, měl znalosti života na vesnici.“⁸⁶

Akce “Kruh”, jejímž cílem bylo „poznat co nejvíce lidí ochotných pracovat proti režimu“,⁸⁷ byla neprodleně zahájena. Bedřich Hrdlička, registrovaný pod č. 226 jako agent StB s kry-

80 SOKA Beroun, f. ONV Beroun, kart. 2584, sign. Rp-93, Zápis o zabavení, Trubín 16. 4. 1951.

81 František Bogataj (1913–1999) byl od roku 1934 důstojníkem čsl. armády. Po nacistické okupaci Československa působil ve vojenské odbojové organizaci Obrana národa. Před zatčením uprchl do zahraničí, účastnil se bojů ve Francii, v Anglii pak absolvoval parašutistický výcvik. V dubnu 1944 byl v rámci operace Carbon vysazen v Protektorátu, jeho skupina úspěšně plnila zpravodajské i sabotážní úkoly až do konce války. V letech třetí republiky absolvoval Vysokou školu válečnou, po únoru 1948 byl z armády propuštěn, odešel do americké zóny Německa, kde patřil k zakládajícím členům nově vznikajícího zahraničního protikomunistického odboje. Řídil vlastní zpravodajskou skupinu, která působila při výcviku a vysílání kurýrů do Československa. J. ROKOSKÝ, *Bratři František a Josef Bogatajovi*, s. 88–133; I. PEJČOCH – P. TOMEK, *Agenti – chodci na popravišti*, s. 21–22.

82 Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (dále ÚDV) Praha, spis: ÚDV-10/VtB-97, Úřední záznam č.j. ÚDV-146/VvK-95, Praha 19. 4. 1996.

83 ÚDV Praha, spis: ÚDV-16/VtB-96, Kádrové vyhodnocení, Praha 16. 4. 1955 (úřední kopie).

84 Tamtéž, Protokol o výslechu S. Šedka, Praha 11. 5. 1998.

85 Martínek byl ve služebním poměru až do 31. 3. 1980. Tamtéž, Rozhodnutí o zproštění povinnosti mlčenlivosti, Praha 8. 3. 1996.

86 Tamtéž, Úřední záznam č.j. ÚDV-146/VvK-95, Praha 11. 4. 1996.

87 Tamtéž, Úřední záznam č.j. ÚDV-146/VvK-95, Praha 19. 4. 1996.

cím jménem "Sedlák",⁸⁸ navázal během své činnosti několik důvěryhodných kontaktů v řadě okresů královéhradeckého kraje.⁸⁹ Praxe byla následující: Martínek předával zprávy od "Sedláka" Šedkovi, který agenta fakticky řídil – vypracoval plán provokace a dával instrukce, jak má dále postupovat. Během března až května 1952 zaměstnávala Hrdličku provokace Vladimíra Cermana a Stanislava Ježka v Čisté u Horek na Novopacku.⁹⁰ Hrdlička zde vystupoval s legitimací na jméno Josef Snůška,⁹¹ zatímco Ladislavu Brožovi se při první schůzce v závěru dubna 1952 vykázal hned několika legitimacemi a požádal ho, aby jej oslovoval jménem "Holub".⁹²

Kontaktování Brože Hrdličkou coby zahraničním agentem zabezpečil v dokumentech nejmenovaný rolník z některé ze sousedních obcí, jemuž Brož musel důvěřovat a o němž by jej nenapadlo, že spolupracuje se StB coby "informátor č. 9".⁹³ Teprve s odstupem šestnácti let Ladislav Brož jeho totožnost odhalil: „V květnu 1952 poslal ke mně Čipera z Kozojed nějakého muže, kterému chyběl na levé ruce palec. Ten se mě vyptával, co všechno vím o skupině.“⁹⁴ Tím, kdo poskytl agentu "Sedlákovi" krytí a kdo na žlunické protikomunisticky smýšlející hospodáře podával StB zprávy, byl tedy Josef Čipera z Kozojed,⁹⁵ jehož

88 ABS Praha, Protokol registrace svazků spolupracovníků, 1. zvláštní oddělení Krajské správy Ministerstva vnitra (dále KS MV) Hradec Králové. Protokol registrovaných operativních svazků – evidenční odbor ministerstva národní bezpečnosti, pořadové č. 40, záznam z 13. 3. 1952, Velitelství StB, 1. sektor, 4. odd., referát 28A.

89 ÚDV Praha, spis: ÚDV-10/VtB-97, Protokol o výslechu S. Šedka, Praha 11. 5. 1998.

90 Blíže viz Jiří MÁLEK, *Justiční vražda Vladimíra Cermana*, in: Lukáš Babka – Václav Veber (eds.), *Za svobodu a demokracii III.: třetí (protikomunistický) odboj*, Hradec Králové 2002, s. 221–235; Hana PEXOŤÁ, *Kolektivizace v okrese Jičín*, in: Petr Blažek – Karel Jech – Michal Kubálek (eds.), *Akce "K"*. Vyhánění sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty, Praha 2010, s. 244–255.

91 NA Praha, f. Konfederace politických vězňů České republiky (dále KPV ČR) (nezprac.), kart. 121, složka Dokumentace Cerman a spol. Čistá u Horek, Zpráva dokumentační komise K 231 Nová Paka z 3. 6. 1968. Hrdlička vystupoval údajně rovněž pod jménem Jaroslav Sedláček z Krnska na Mladoboleslavsku. ABS Praha, f. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky, sign. 302-219-6, Poznátky o agentech – zpráva z 6. 11. 1951.

92 ABS Praha, f. Historický fond MV, arch. č. H-242 MV, Zápis o výpovědi L. Brože, KS StB Hradec Králové 31. 10. 1952.

93 Pro ilustraci není bez zajímavosti, že celkový počet agentů a informátorů spolupracujících s královéhradeckým velitelstvím StB vzrostl podle hlášení z "pouhých" 28 ke dni 1. 6. 1950 na 75 k 1. 1. 1952. ABS Praha, f. Velitelství StB, sign. 310-14-4, Situační zpráva č. j. A-18/014-52, KV StB Hradec Králové 11. 1. 1952. Uvedené číslo ovšem nezahrnuje spolupracovníky StB řízené jednotlivými okresními oddíly StB v kraji.

94 NA Praha, f. KPV ČR (nezprac.), kart. 121, složka Zápis y a výpovědi, Z rehabilitačního návrhu Ladislava Brože, b. d. (1968).

95 Josef Čipera byl registrován pod č. 528 u Okresního oddělení (dále OO) MV Nový Bydžov jako spolupracovník s krycím jménem "315". Jeho svazek byl ukončen v září 1956 a v dubnu 1964 byl zničen. ABS Praha, Protokol registrace svazků spolupracovníků, 1. zvláštní oddělení KS MV Hradec Králové. Indicii k Čiperovu ztotožnění obsahuje také jedna z jeho agenturních zpráv: „Nato se mě táže, snad jsem se nezmylil, jsem zde u Čipery, já říkám, že ano.“ ABS Praha, f. Historický fond MV, arch. č. H-242 MV, Agenturní zpráva "Rehák Karel z Kozojídek – podezřelé chování" z 14. 7. 1952.

“řídícím orgánem” byl Ladislav Růkr. Při jedné ze schůzek s ním zmínil Ladislav Brož, že by rád odeslal dopis do zahraničí, „aby se na druhé straně dozvěděli, jak se u nás zachází s lidmi“.⁹⁶ To byla pro StB vhodná příležitost nasadit na Brože druhého agenta, vystupujícího jako agent ze zahraničí.⁹⁷ Hrdlička si tak celkem snadno získal Brožovu důvěru.⁹⁸

Téměř veškeré další plány a aktivity Brože a jeho přátel byly od nynějška inspirovány operativním plánem a zájmy královéhradeckého velitelství StB. Probíraly se možnosti vytváření protikomunistických buněk v okolí, eventualita přijetí zásilky zbraní a munice ze západu či získání uniforem příslušníků SNB. Jasnou motivací k jejich konání bylo očekávání politického zvratu, přičemž v nastalé situaci považovali za svou povinnost být připraveni podílet se na svrnutí komunistické diktatury. Pro tento účel dávali dohromady společenství spolehlivých, protikomunisticky zaměřených a demokraticky smýšlejících osob. „Hlavně mě žádal o to, abych opatřil spolehlivé osoby v okolí Žlunic, se kterými by se dalo počítat v případě politického zvratu“, sdělil posléze Brož ke schůzkám s Hrdličkou coby “Holubem”.⁹⁹ Krom toho také shromažďovali zbraně. O zbraně mezi odpůrci režimu na novobydžovském venkově se Bedřich Hrdlička pochopitelně velice zajímal. Přes příliš důvěřivý Brož se mu svěřil, že ke zbraním přístup má (dokonce mu ukázal vyklápací schod, kde měl uschovány zbraně – pušku lankasterku, kulovnici a několik pistolí¹⁰⁰), a přislíbil zjistit, jak jsou na tom v tomto ohledu sedláci z okolí.

Jako spolehlivou osobu z obce představil “Holubovi” Oldřicha Hníka, s nímž se Hrdlička při další příležitosti osobně sešel.¹⁰¹ Tak se postupně do hledáčku tajné policie dostávali další, pouónorový režim odsuzující občané z okolí. Kruh se rozšiřoval. Žlunické trio se díky iniciativě spolupracovníků StB propojilo s hospodáři z Vinar a Sekeřic, Josefem

96 Tamtéž, Agenturní zprávy č. 12 a 16 z 11. a 21. 4. 1952.

97 Tamtéž, Souhrn poznatků “illeg. skupiny Brož a spol.”, Hradec Králové 2. 10. 1952.

98 Dokonce hned při první návštěvě jej u sebe Brož nechal přes noc, žlunické stavení pak Hrdlička opustil po 4. hodině ráno. ABS Praha, f. Historický fond MV, arch. č. H-242 MV, Agenturní zpráva z 30. 4. 1952 a Zápis o výpovědi L. Brože, KS StB Hradec Králové 31. 10. 1952. Přítomnost zcela neznámého muže v katastru obce přitom nebyla novinkou. Už uprostřed května 1950 zaznamenal žlunický kronikář, že zdejší obyvatelstvo zaneprazdňuje „stálé hovory o jakémsi tajemném muži, který byl již vícekrát na různých místech spatřen. Lid jej nazývá strašidlem, z toho jsou různé dohady, celkem však tj. humbuk.“ Obecní úřad Žlunice, Pamětní kniha obce Žlunice (1938–1966), s. 37.

99 ABS Praha, f. Vyšetřovací spisy – Hradec Králové, arch. č. V-448 HK, Podsvazek L. Brož, Zápis o výpovědi, KS StB Hradec Králové 31. 10. 1952.

100 ABS Praha, f. Historický fond MV, arch. č. H-242 MV, Agenturní zpráva z 26. 6. 1952. Je třeba si uvědomit, že výskyt zbraní byl v poválečných letech na československém venkově zcela běžnou záležitostí. V okolí Žlunic tomu nebylo jinak. Jak potvrzují opakovaná hlášení novobydžovského velitelství SNB, v okolních lesích bylo možné najít i nevybuchlé miny či dělostřelecké granáty. ABS Praha, f. Různé bezpečnostní spisy po r. 1945, sign. 304-181-7, Zpravodajská hlášení Okresního velitelství SNB Nový Bydžov z 14. 7., 26. 8., 29. 10. 1946 a 13. 1. 1947. Zbraně slíbené od „zahraničního agenta“ plánovali Žluničtí ukrýt v říčním břehu, v lese, nebo v bunkru po partyzánech. ABS Praha, f. Historický fond MV, arch. č. H-242 MV, Zápis o výpovědi L. Brože, KV StB Hradec Králové 31. 10. 1952.

101 ABS Praha, f. Historický fond MV, arch. č. H-242 MV, Agenturní zprávy z 2. a 7. 5. 1952.

Černým (1904), Jaroslavem Horákem (1914) a Josefem Hnátem (1912), kteří byli spojováni s rozšiřováním protikomunistických letáků. To samozřejmě vyhovovalo plánům Bezpečnosti a ideálně zapadalo do konstrukce “protistátní skupiny”, jež nesla jasný kolektivizační podtext.¹⁰²

Ačkoliv bychom mohli činnost tří protikomunisticky smýšlejících přátel ze Žlunic rozlišovat na dvě etapy, tedy iniciativní a vyprovokovanou, uvedme ještě dva příklady, které nám jednoduchost takového rozdělení poněkud relativizují. V jarních měsících roku 1952 přišli synové nespokojených žlunických hospodářů s nápadem zapálit skladiště obilí hospodářského družstva, jež se nacházelo ve žlunickém dvoře Československých státních statků. Inspirováni byli nepochybně příkladem z nedalekých Slavhostic, kde vzplanula stodola, jakmile došlo k založení JZD.¹⁰³ Posléze, v létě 1952, přišli Brož a Volejník s plánem provést opět akci k zastrašení iniciativních komunistů v regionu. Vybrali si bezpečnostního referenta ONV Františka Sytného, který ve Žlunicích dělal instruktora KSČ.¹⁰⁴ Sytný jezdil do práce na motocyklu, a tak se zrodil plán natáhnout mu přes cestu v kopečku u slavhostického lesa ocelové lanko.¹⁰⁵ Oba tyto záměry se zrodily v hlavách žlunických obyvatel, hrubě nespokojených s diktaturou komunistů, nikoli v hlavách agentů či v úřadovnách referentů StB. Možnost realizace nanesených záměrů vyvolala v řadách agentů i příslušníků StB značné obavy a Bezpečnost se skrze své spolupracovníky velmi vynasnažila, aby jejich provedení bylo aktérům rozmluveno, nebo alespoň oddáleno. Konečně právě tyto vlastní iniciativy Žlunických přispěly rozhodnou měrou k rozhodnutí ukončit provokace, schovávající se za dobový výraz “agenturní kombinace”, a pozatýkat nepohodlné, protikomunisticky smýšlející obyvatele, čili “realizovat protistátní skupinu”.

102 “Protistátní buňky” „byly vesměs zřízeny z vesnických boháčů a osob, které jsou odpůrci socialisace vesnice“, zdůrazňoval ppor. Josef Martínek. Tamtéž, Souhrn poznatků illeg. skupiny Brož a spol., Hradec Králové 2. 10. 1952. SOkA Hradec Králové, f. ONV Nový Bydžov, kart. 251, inv. č. 794, sign. III/VI/4, Seznam vesnických boháčů v okrese Nový Bydžov, bez data; tamtéž, kart. 385, inv. č. 1179, sign. IV/VI/93, Seznam vesnických boháčů, bez data.

103 Kronika se v obci mezi lety 1940–1966 nevedla, „budování socialismu v naší vlasti nedopřálo vesnickému učiteli patrně dostatek volného času ani ku psaní kroniky“. Pozdější kronikář při ohlédnutí pouze zapsal: „Socializace vesnice (1952) si vyžádala však mnoho potíží, těžkostí, nepřijemností a znesváření mnohých občanů.“ SOkA Jičín, f. Obecná škola Slavhostice (nezprac.), Kronika obecné školy v Slavhosticích, s. 103–104.

104 Jeho kolega Kořínek později, v létě 1953, se znepokojením poukazyval na to, že dříve aktivní Sytný „je od jisté doby nějaký otrávený“. SOkA Hradec Králové, f. OV KSČ Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 99, Metody práce zemědělského oddělení – záznam diskuse z členské schůze závodní organizace KSČ sekretariátu OV KSČ, b. d.

105 ABS Praha, f. Vyšetřovací spisy – Hradec Králové, arch. č. V-448 HK, Zápis o výpovědi F. Volejníka, KS StB Hradec Králové 15. 1. 1953.

Ppor. Josef Martínek z KV StB předložil na začátku října 1952 návrh „*k realizaci*“, tedy k zatčení a provedení domovních prohlídek.¹⁰⁶ Zatýkání začalo 9. října, akci velel vstržm. Jaroslav Švenka. Toho dne odpoledne byla čtveřice Ladislav Brož, František Volejník, Josef Hnát a Jaroslav Horák předána do vyšetřovací věznice StB v Hradci Králové.¹⁰⁷ Žlunický kronikář mohl pouze poznamenat „*zatajení nějakých zbraní a nějaké politické záležitosti*“, více informací přirozeně neměl.¹⁰⁸ Na začátku prosince byl zatčen také Josef Černý.¹⁰⁹ Na sv. Štěpána si Bezpečnost přijela i pro Jaroslava Odvárku, který po návratu z vojny pracoval jako brigádník u národního podniku Vítkovické stavby. Ten se však na rozdíl od svých kolegů po čtyřech dnech vrátil domů a zřejmě pro svůj příznivější „*třídní profil*“ byl vyšetřován na svobodě.¹¹⁰

O způsobu vyšetřování jsme zpraveni díky dokumentům někdejšího sdružení bývalých politických vězňů K 231, jež byly na podzim 2008 po 40 letech vyzvednuty ze země v Bělé u Pecky. Ladislav Brož v roce 1968 zaznamenal: „*Hned po mém zatčení mě vzal do své péče člen STB v Hradci – Suchánek. To jméno jsem zjistil až později. Hned poprvé mi rozbil ústa, až mě zub zlomil, a nedostal jsem jíst, protože jsem zapíral. Vyhrožoval mi, že mi nedá jíst, dokud se nedoznám. Při výslechu jsem byl připoután k židliče kovovými pouty za pravou ruku a nemohl se hnouti. Často jsem byl pak tloučen.*“¹¹¹

106 Tamtéž, f. Historický fond MV, sign. H-242 MV, Souhrn poznatků illeg. skupiny Brož a spol., Hradec Králové 2. 10. 1952.

107 Tamtéž, f. Vyšetřovací spisy – Hradec Králové, sign. V-448 HK, Návrhy na zatčení, 2. 10. 1952. Rozkazy k zatčení, 9. 10. 1952.

108 Dle jeho dalšího záznamu byli zatčení převezeni do Hradce Králové teprve 23. 10. Obecní úřad Žlunice, Pamětní kniha obce Žlunice (1938–1966), s. 80–81.

109 ABS Praha, f. Vyšetřovací spisy – Hradec Králové, sign. V-448 HK, Návrh na zatčení, 28. 11. 1952. Rozkaz k zatčení, 1. 12. 1952.

110 Obecní úřad Žlunice, Pamětní kniha obce Žlunice (1938–1966), s. 83.

111 O Suchánkových metodách se v roce 1968 rozepsal i další politický vězeň – Josef Hrubý ze Sloupna. Vzpomínal, že se mu na prvním výslechu František Suchánek představil jménem a sdělil: „*Ještě se mi nestalo, aby se mi někdo nepřiznal.*“ Josef Hrubý dostal příkaz dělat dřepy, když vysílením padl, začal do něho Suchánek kopat. Dejme však prostor autentickému popisu jeho výslechových metod: „*Za límec mě vytáhl na židli, začal se mnou klepat, připoutal mě ke stoličce u zdi a teď budeš mluvit, na co se tě budu ptát. Ptal se mě na zbraně, ale protože jsem nic nevěděl, stočil mi košili u krku a palcem tlačil na ohryzek, až mi oči lezly z důlku, a říkal, že to je jeho metoda, on že chlapa nezmodří, ale takto mu pomůže. Při dalších výsleších, když chtěl ode mne slyšet doznání o věcech, o kterých jsem vůbec nevěděl, mlátil mně hlavou o zed a tak mě zvedl, že jsem dostal do poraněných míst otravu krve a musel být dvakrát denně ošetřován vězeňským lékařem, který mně dával injekci proti tetanu a čistil rány. Přes toto zranění jsem byl volán ve dne i v noci k výslechům. Asi čtyřikrát nebo pětkrát jsem byl v temnici a to po celou noc, někdy i dopoledne nato, a musel jsem celou tu dobu prochodit, bez jídla i bez pití.*“ Když z něho bylo „*doznání*“ takto vypáčeno, přišlo na řadu memorování otázkových protokolů. „*Upozorňoval mne, budu-li tvrdit něco jiného u soudu, než mně bylo nařízeno, abych říkal, že se se svým povedeným synem dostanu opět sem k nim a pak už víc od nich nevyjdu.*“ NA Praha, f. KPV ČR (nezprac.), kart. 121, složka Zápisy a výpovědi, Z rehabilitačního návrhu Ladislava Brože, b. d. Klubu č. 231, Sloupno 15. 8. 1968.

Citlivou otázkou byla pro královéhradecké referenty StB role provokatéra Bedřicha Hrdličky. „*Výslech s Brožem ohledně agenta II. odboru, kterého zná Brož jako agenta ze zahraničí, proveďte na zvláštní protokol*“, zněl pokyn ppor. Martínka. Při výslechu měli dát příslušníci Brožovi na vědomí, že agent, který ho navštěvoval, ještě není dopaden, a proto není žádoucí o něm do jiných protokolů a hlavně při procesu mluvit. „*Upozorněte ho*“, instruoval Martínek, že „*kdyby se tak stalo, dáme mu k jeho trestným činům ještě velezradu, poněvadž se spojil s agentem cizí moci. O tomto je nutné Brože uvědomiti a zpracovati [ho] natolik, aby se nám nestalo, že by agent figuroval při procesu*“, zněl závěrečný Martínkův pokyn.¹¹²

Po vynuceném doznání následovalo povinné memorování otázkových protokolů. „*Dostal jsem napsané otázky a odpovědi, musel jsem se je naučit nazpaměť, byl jsem pak volán k výslechům, kde jsem byl zkoušen Suchánkem [...]. Před přelíčením mi hrozil, že budu dán do bláznince, nebo že to se mnou špatně dopadne, proto jsem se musel stále dozrávat.*“¹¹³ O vyšetřovacích metodách komunistické Bezpečnosti si přitom část populace přestala dělat iluze již nedlouho po únoru 1948, tedy dvě dekády před Pražským jarem roku 1968. „*O Sboru národní bezpečnosti kolují mezi obyvatelstvem zprávy, že dnešní policie zachází s vyšetřovanými ještě mnohem hůře než Gestapo za okupace. Vyrazí-li někomu zub, musí podepsati, že si tak učinil sám*“, stálo v pravidelném hlášení o tom, co se mezi lidmi šepotá.¹¹⁴

V lednu 1953 bylo na Ladislava Brože, Františka Volejníka, Jaroslava Odvárku, Jaroslava Horáka a Josefa Hnáta podáno trestní oznámení, signované krajským velitelem StB škpt. Františkem Zitou.¹¹⁵ „*Všichni obvinění [...] představují komplot zločinných živlů a jsou rozhodnuti z nenávisti k našemu státnímu zřízení bojovat pro rozvrácení šťastné budoucnosti pracujícího lidu*“, zněla jedna z obviňujících formulací. Zita zároveň prokuraturu vyrozuměl, že „*v šetření je dále pokračováno*“ a že osoby, které jsou uvedeny v protokolech a nefigurují v trestním oznámení, budou předmětem zvláštního podání.¹¹⁶

112 ABS Praha, f. Historický fond MV, sign. H-242 MV, Souhrn poznatků illeg. skupiny Brož a spol., Hradec Králové 2. 10. 1952.

113 NA Praha, f. KPV ČR (nezprac.), kart. 121, složka Zápisy a výpovědi, Z rehabilitačního návrhu Ladislava Brože, b. d.

114 ABS Praha, f. Různé bezpečnostní spisy po r. 1945, sign. 304-155-22, Přehled šeptané propagandy zachycené v hlášení KV-NB, Praha 29. 9. 1949.

115 Škpt. František Zita (1919) vstoupil do služeb MV v únoru 1946. Funkci velitele KV StB v Hradci Králové vykonával v krátkém období mezi zářím 1952 a dubnem 1953. ABS Praha, spis ÚDV-13/VvK-97, Zjištěné obsazení náčelnických míst na správě StB Hradec Králové v letech 1948–1989, Praha 1. 6. 1999.

116 ABS Praha, f. Vyšetřovací spisy – Hradec Králové, sign. V-448 HK, Trestní oznámení, KS StB Hradec Králové 21. 1. 1953.

Jedním z těch, kdo významně figuroval v protokolech, nikoli však v trestním oznámení, byl Josef Čermák (1921) ze Sekeřic. Čermák pracoval ve výkupním aparátu novobydžovské mlékárny, byl členem KSČ, i když podle všeho čistě ze zjištěných, kariérních důvodů. V soukromých rozhovorech tvrdil, „že v duchu není komunista, jen na papíře“.¹¹⁷ V době konání procesu se zatčenými rolníky byl Josef Čermák zavázán ke spolupráci se StB. Příběh jeho spolupráce s československou Bezpečností je jednou z mnoha ukázek podlehnutí jednotlivce promyšlenému nátlaku bezpečnostního aparátu, jež si nezaslouží jednoznačný odsudek. Věnujme mu tedy na tomto místě náležitý prostor.

Ve čtvrtek 22. května 1953 přijeli na Okresní oddělení StB v Novém Bydžově por. Šedek a ppor. Kolek. Bylo devět hodin ráno, když společně s Rükrem vyzvedli Čermáka na předem smluveném místě a vydali se na cestu do Vrchlabí. Nervózní Čermák se snažil prolomit stísnující ticho a navázat s příslušníky rozhovor, bylo mu však dáno najevo, že nemají chuť s ním diskutovat. Vlastní vázací akt se odehrával v budově Okresního oddělení StB ve Vrchlabí, kam dorazili před 11. hodinou. „Upozornil jsem Čermáka“, popisoval průběh vázání Rükra, „že máme k němu určité požadavky a chceme, aby nám na tomto místě osvětlil svoji /protistátní/ činnost. Čermák na tomto úvodu se poněkud zarazil a z jeho chování bylo patrné, že je velmi překvapen, ježto něco podobného nečekal.“ Přítomní soudruzi začali probírat Čermákův životopis, sezení mělo formu výslechu, který byl po poledni přerušen hodinovou pauzou na oběd. Čermák byl usvědčován z trestné činnosti a chvílemi propukal v pláč. V 18.30 hodin se přítomní odebrali na večeři, poté výslech pokračoval. „Ku konci jsme Čermákovi dali za úkol, aby napsal veškeré svoje styky a poznatky na osoby, o kterých nám během výslechu vyprávěl“, stojí ve zprávě. Ve 22.30 hodin se všichni odebrali ke spánku, příslušníci StB si ustlali ve vedlejší místnosti, Čermák spal v místnosti, kde se odehrával celý výslech.

Těžko si lze představit, že měl té noci Josef Čermák klidné spaní. Ráno příslušníkům sdělil, že o celé věci v noci přemýšlel a že je ochoten jim nyní říci vše. Když v 9 hodin dorazila soudružka Mesnerová, mohlo se začít s protokolováním výslechu. V kladení otázek se Rükra a Kolek střídali. „Během psaní tohoto protokolu se Čermák snažil opět kličkovat, [...] znovu několikrát propukl v pláč, a to vždy v okamžiku, kdy mu byly zvráceny jeho argumenty a dokázána protistátní činnost.“ Prohřešky, se kterými na něho příslušníci StB vyrukovali, byly následující: 1) V roce 1940 si měl neoprávněně vypůjčit peníze z pokladny novobydžovské mlékárny. 2) V roce 1951 rozeslal (bývalému četníkovi Karlu Koppeřovi, statkáři Arnoštu Ročkovi z Veselské Lhoty, obchodníku Vobořilovi z Nového Byd-

117 Tamtéž, f. Agenturní svazky MV, arch. č. 937543 MV, Osobní svazek spolupracovníka "Jindřich", Zpráva agenta zn. 1634, OO-StB Nový Bydžov 22. 12. 1951. Další ze spolupracovníků StB, který v dokumentech vystupuje pod značkou 1634, byl podle všeho také zaměstnancem novobydžovské mlékárny. Při podávání informací na Josefa Čermáka podotkl, že „Čermák je velice opatrný a nic tak lehkho neřekne“. Tamtéž, Zpráva agenta zn. 1634, OO-StB Nový Bydžov 13. 8. 1952.

žova) letáky vybízející k činnosti proti KSČ, signované slovy „*Pravda vítězí – RAK*“. Obsah letáků nabádal adresáty, aby se vetřeli mezi komunisty, znemožňovali či zpomalovali postup kolektivizace, získávali zbraně, a v případě války či revoluce aby zajistili horlivé komunisty ve svém okolí. V letáčích rovněž stálo: „*Krev za krev, smrt za smrt, za zradu dřív neb později řádný trest a soud.*“ Jednotlivým adresátům přitom byly určovány konkrétní úkoly. 3) Na jaře 1952 si s Josefem Hnátém vzájemně sdělili zapojení do protikomunistické činnosti. Čermák se měl při té příležitosti Hnátovi svěřit, že spolupracuje s bývalými funkcionáři okresu (včetně bývalého předsedy ONV Stanislava Jiráňka). 4) Pomáhal hospodářům vyhnout se trestu za nižší dodávky či nedostatečnou tučnost mléka.¹¹⁸

Přítomní příslušníci StB tyto prohršky „*zhodnotili dle trestního řádu, což na Čermáka velmi zapůsobilo. Čermák v tomto okamžiku znovu propukl v pláč a žádal nás, abychom v jeho případě postupovali shovívavě, že nám dokáže svojí spoluprací s námi, jak to opravdu s dnešním zřízením myslí.*“ Poté už byl před Josefa Čermáka položen zpravodajský slib. Pro kontakt se StB si Josef Čermák vybral krycí jméno “Jindřich”, zaevidován byl jako agent č. 521. Náčelník okresního oddělení StB v Novém Bydžově vstržm. Růkr tak mohl náčelníka královéhradecké KS StB škt. Říhu vyrozumět o získání dalšího spolupracovníka.¹¹⁹ Josef Čermák byl – jak vidno – ke spolupráci přiměn na základě kompromitujících materiálů o jeho protikomunistické činnosti. Spolupráce s ním však podle StB nepřinesla očekávané výsledky, zprávy byly hodnoceny jako kusé a vesměs nevýznamné. Krom toho byl Čermák coby zaměstnanec ministerstva potravinářského průmyslu přemístěn z novobydžovské mlékárny do Prahy, což znesnadňovalo udržování kontaktů. V červnu 1955 jej převzal 3. odbor KS MV Hradec Králové, Čermák se však na schůzky dostavoval stále řídkěji a po telefonu se nechával zapřít. Proto byla spolupráce počátkem roku 1956 ukončena.¹²⁰

Vraťme se však nyní do května 1953 a k internovaným hospodářům čekajícím na soud. Zatímco ve svých celách odpočítávali dny do procesu, komunisté žili oslavami 1. máje. Účastníci májové manifestace v okresním městě Novém Bydžově vítalo a doprovázelo šest kapel. Náměstí bylo hojněji než kdykoli předtím vyzdobeno hesly a obrazy komunistických vůdců. Po bojovných projevech předsedy ONV Exnera a krajského zástupce AV NF Khola jakož i nezbytné Internacionále následoval průvod, v němž nechyběly ani alegorické vozy. Ulicemi města prošel na vyzdobené hřiště u sokolovny. „*Zde měla být má-*

118 ABS Praha, f. Agenturní svazky MV, arch. č. 937543 MV, Osobní svazek spolupracovníka “Jindřich”, Zpráva o vázání, b. d.

119 Tamtéž.

120 Tamtéž, Návrh na uložení svazku agenta č. 521 do archivu, 3. 4. 1956.

lová veselice, lidé však měli více zájmu o stánky *Pramenu* a ani mládež ČSM nezorganizovala vystoupení souborů a tanec, jak bylo naplánováno“, posteskli si posléze soudruzi z OV KSC. ¹²¹

V SSSR tajně natištěné nové československé bankovky byly již připraveny, zbýval poslední měsíc do drastické peněžní reformy. ¹²² Žlunický kronikář si povšiml, že již několik dní před realizací reformy vyšel zákaz prodeje lihovin (platný až do 4. června). Nezasvěcené obyvatelstvo jej považovalo za podivný, neodůvodněný. „Až v sobotu byly jakési tajné zprávy o reformě peněžní. V neděli již nám bylo jasno, co nás čeká, proto se tato neděle pojmenovala černou.“ ¹²³ V pondělí 1. června 1953 se na závodech scházely výborové i členské schůze, „aby vyzbrojily komunisty pro agitaci“ ve prospěch nové měny. Přesto nedokázaly zabránit stávkám, ke kterým došlo v závodech na Náchodsku, Trutnovsku a Dobrušsku. ¹²⁴

Soudní proces s novobydžovskými hospodáři byl proveden jen několik dní před touto drastickou reformou. Hlavní líčení se konalo v pátek 22. května 1953 od 9 do 19 hodin před Krajským soudem v Hradci Králové coby soudem prvoinstančním. ¹²⁵ Senát tvořili Marie Ceralová a Adolf Vencko jako soudci z lidu a JUDr. Jan Hlavička, který mu předsedal. V roli prokurátora vystupoval Jaroslav Kremla. ¹²⁶ Čtveřice Brož, Volejník, Horák a Černý byla uznána vinnou z trestného činu velezrady a odsouzena k následujícím trestům: Ladislav Brož 18 let odnětí svobody a 20 tisíc Kčs peněžitého trestu, František Volejník 16 let a 50 tisíc Kčs, Josef Černý 12 let a 10 tisíc Kčs, Jaroslav Horák 11 let a 10 tisíc Kčs. Josef Hnát byl odsouzen za neoznámení trestného činu ke čtyřem rokům vězení a peněžitému trestu ve výši 10 tisíc Kčs. Jaroslav Odvárko byl odsouzen za sdružování proti republice k odnětí svobody na jeden rok. Všem kromě Odvárka byl vysloven rovněž vedlejší trest propadnutí veškerého jmění a ztráta čestných práv občanských na 10 let (u Hnáta na pět let). Odsouzení byli povinni uhradit náklady trestního řízení i náklady

121 SOKA Hradec Králové, f. OV KSC Nový Bydžov, kart. 2, inv. č. 60, Hodnocení oslav 1. máje na okrese Nový Bydžov, 12. 5. 1953.

122 Blíže viz např. Drahomír JANČÍK, *Cesta k měnové reformě roku 1953: od maďarského modelu zavedení volného trhu k měnové reformě sovětského typu*, in: Královéhradecko: historický sborník pro poučenou veřejnost 4, 2007, s. 249–268; Zdeněk JIRÁSEK – Jaroslav ŠŮLA, *Velká peněžní loupež v Československu 1953, aneb, 50 : 1*, Praha 1992; Jiří PETRÁŠ, *Peněžní reforma 1953*, in: Sborník Archivu ministerstva vnitra 3, 2005, s. 141–171.

123 Obecní úřad Žlunice, Pamětní kniha obce Žlunice (1938–1966), s. 88.

124 SOKA Hradec Králové, f. OV KSC Nový Bydžov, kart. 2, inv. č. 67, Hodnocení zajišťování usnesení strany a vlády o peněžní reformě a zrušení lístkového systému v kraji Hradec Králové, 12. 6. 1953.

125 K 1. 1. 1953 byla činnost mimořádných tribunálů v podobě státních soudů a k nim příslušejících státních prokuratur ukončena a agendu "protistátních" činů převzaly v prvé stolici krajské soudy.

126 Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. Rt 124/90, původní trestní spis T 9/53, Protokol o hlavním líčení, Hradec Králové 22. 5. 1953.

výkonu trestu.¹²⁷ „Všichni mladí manželé a otcové, vzorní hospodáři nastoupili práce v dolech rudy uranové v Jáchymově. Asi po třech měsících bude jim dovoleno psát svým drahým, ovšem pod dozorem věznic“, zapsal kronikář.¹²⁸ V denním tisku, ať už šlo o regionální mutaci *Rudého práva*, nebo krajskou *Pochodeň*, proces medializován nebyl, ani předpoklad jeho propagandistického využití v okresních vesnických novinách¹²⁹ se nepotvrdil.

Pro popis trestanecké anabáze odsouzených hospodářů se nám dochoval pouze vězeňský spis Ladislava Brože. Díky dokumentům, jež byly na podzim 2008 po 40 letech vyvedeny ze země v Bělé u Pecky, můžeme kompletně rekonstruovat putování Ladislava Brože po věznicích a táborech podle toho, jak jej sám zaznamenal v roce 1968, tedy pouhých šest let po svém propuštění na svobodu. Vězeňské martyrium začalo v táboře Barbora. Na konci září 1953 se stěhoval do nově zbudovaného tábora Bytíz na Příbramsku, kde pracoval jako lamač. Zde pobyl do půli října 1954. Poté následovala hospitalizace v pankrácké nemocnici a v březnu 1955 přesun do Valdic, kde zůstal až do propuštění v květnu 1962.¹³⁰ Nutnost léčby na cukrovku se zřejmě stala důvodem jeho přesunu do kamenné věznic.¹³¹ Ve Valdicích vystřídal několik pracovišť (Kohinoor, truhlářská dílna), od roku 1957 byl trvale zařazen v brusírně skla. Podle hodnotících zpráv se Ladislava Brože ve výkonu trestu nedařilo převychovat, uložený trest pokládá za neúměrně vysoký a opakovaně usiloval o obnovu řízení, postoj ke komunistickému režimu měl nadále negativní a se stejně smýšlejícími spoluvězni s uspokojením kvitoval neúspěchy režimu. Kázeňsky trestán byl pouze jedenkrát, a to v říjnu 1953 sedmi dny samovazby pro porušení řádu nápravného pracovního tábora.¹³²

Ze střípků zadržené korespondence dnes můžeme přiblížit také vnitřní rozpoložení vězňeného hospodáře a osud jeho těžce zkoušené rodiny. „*Chci na Tobě jenom jedno, nevím, kdy se vrátím, nevím, jestli se shledám s rodiči, když jsou tak staří, posluž jim v jejich stáří, ať jim nahradíš aspoň část toho, co bych já pro ně udělal*“, psal Ladislav Brož manžel-

127 Tamtéž, Rozsudek, spis. zn. T 9/53, Hradec Králové 22. 5. 1953.

128 Obecní úřad Žlunice, Pamětní kniha obce Žlunice (1938–1966), s. 87.

129 Čtrnáctideník *Okresní vesnické noviny* začal vycházet od září 1950, od II. ročníku nesl název *Vesnické noviny pro novobydžovský okres*. Od IV. ročníku měly vesnické noviny název *Za socialistickou vesnici Novobydžovska* a vycházely v týdenní periodicitě. Jaroslav PROKOP, *Dějiny Nového Bydžova*, část VI., in: *Novobydžovský zpravodaj* 11, 1984, č. 4 (23. 12.), s. 10–12. Ucelená řada novobydžovských vesnických novin je dostupná ve společenskovední knihovně Muzea východních Čech.

130 Archiv KPV Nová Paka, Příhláška Ladislava Brože č. 16 do K 231 okresu Jičín (originál uložen v NA Praha, f. KPV ČR).

131 NA Praha, f. Správa Sboru nápravné výchovy (nezprac.), Osobní spis Ladislava Brože, Vyhodnocení, 10. 5. 1957. Žádost o převoz na léčení ve vězeňském nemocničním oddělení, Příbram 13. 9. 1954. Vyrozměnění o přemístění odsouzeného, Praha 11. 11. 1954.

132 Tamtéž, Posudek k žádosti o milost, Valdice 22. 5. 1957. Posudek, Valdice 13. 2. 1956. Průvodní lístek.

ce zpoza valdických mříží.¹³³ Manželka Marie se však v důsledku nevyslyšení opakovaných proseb a žádostí o podmíněčné propuštění svého chotě nervově zhroutila a dvakrát byla hospitalizována v ústavu pro duševně choré v Kosmonosech. V obavách o její zdraví napsal Ladislav Brož na jaře 1961 v dopise lékaři MUDr. Mrázkovi: „Někdy musela přeslechnout všelicos od svých spolupracujících a od té doby jsem často musel v jejích dopisech číst nářek a nechuť k práci, až to dospělo stavu, v kterým se dnes nachází. Vím, že moje nepřítomnost jí hodně ublížila, osud se proti naší rodině tvrdě postavil. [...] Nejsem žádný vrah ani zloděj, a tak bych si přál, aby se zase naše rodina sešla u nás doma zdravá a šťastná“, uzavíral.¹³⁴ Rodiče František a Marie Brožovi žádali proto několikrát o podmíněčné propuštění svého syna, leč marně.¹³⁵ Propuštěn byl teprve na amnestii z 9. května 1962, „jeho pracovní morálka byla vždy dobrá a stanovené úkoly plnil, po stránce chování nebyl na něho stížností“, stálo v propouštěcí zprávě.¹³⁶

Šibeniční instalace, propíchané pneumatiky, porušené jištění elektrického sloupu, stejně jako letáky, pomalované fasády a plány na podpálení skladu obilí či na přepadení nepohodlného referenta nám na příkladu malého novobydžovského regionu ukazují, jak četné a rozmanité podoby na sebe živelný odpor proti nedobrovolné kolektivizaci mohl brát. Potvrzují také, že dobová hodnocení komunistické Bezpečnosti o “reakčnosti” regionu byla opodstatněná. Ostatně není náhodou, že svazek monitorující protikomunistické aktivity na Novobydžovsku konce čtyřicátých a počátku padesátých let minulého století byl v roce 1955 uložen do archivu komunistického ministerstva vnitra a tematicky zařazen pod hesla “teror – zastrasování”, “ilegální organizace po roce 1948” a “nedovolené ozbrojování”. Heslo “provokační akce StB”, jíž jsme měli možnost sledovat, pochopitelně chybí. Na konci sedmdesátých let rozhodla komise statisticko-evidenčního oddělení, jmenovaná náčelníkem Správy StB v Hradci Králové, o trvalém uložení skupinového svazku v archivu, a to ve fondu “H”. Rozhodnutí odůvodnila tím, že se jedná o materiály, „charakterizující dobu ostrého třídního boje při budování socialismu na vesnici v padesátých letech“.¹³⁷ Teprve usnesením ze září 1990 Krajský soud v Hradci Králové odsuzující rozsudek nad žlunickými hospodáři zrušil a trestní stíhání zastavil.¹³⁸

133 Tamtéž, Dopis z 16. 3. 1958.

134 Tamtéž, Dopis adresovaný Dr. Mrázkovi, b. d. (1961).

135 „Vám všem, kteří se podílíte na převýchově všech pobloudilců, patří upřímný dík“, psali pokorně do Valdic. Tamtéž, Prosba za přímluvu o podmíněčné propuštění našeho syna, Žlunice 10. 4. 1961. Žádost o přiznání amnestie, Valdice 5. 9. 1961.

136 Tamtéž, Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové o účasti na amnestii, 16. 5. 1962. Zpráva z 9. 5. 1962.

137 ABS Praha, f. Historický fond MV, arch. č. H-242 MV, Závěrečná zpráva, KS MV Hradec Králové 21. 9. 1955. Rozhodnutí, Správa StB Hradec Králové 21. 4. 1979.

138 Krajský soud v Hradci Králové, Rehabilitační spis zn. Rt 124/90, Usnesení z 19. 9. 1990.

Summary

Some Aspects of Resistance against Forced Collectivization in the Region of Nový Bydžov

The study is concerned with the aspects of resistance against forced collectivization of Czech agriculture in fifties of 20th century. In this decade the number of private farmers was considerably reduced, they were systematically restricted and those, whose were by communist propaganda disparagingly called as “village rich” or “kulak”, also persecuted. In this way they were subjected to a number of measures forcing them into decline. In such condition a sizeable number of them decided to resist this pressure and protect their land, property and tradition of private farming. Methods and ways they had used were very varied.

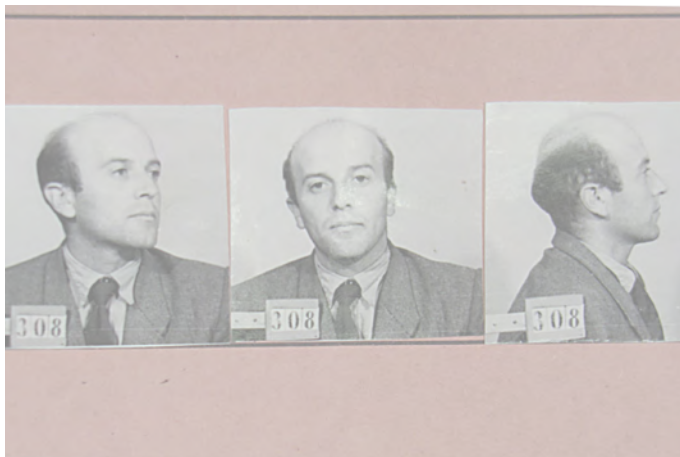
This paper monitors the process of collectivization and the resistance it provoked from regional point of view, in the neighbourhood of small village Žlunice situated in former district Nový Bydžov in Eastern part of Bohemia. Above mentioned measures are described on the example of concrete local agrarian villages, inhabitants, relations, families and individuals. In the spring of 1949, soon after launching the collectivization, Ladislav Brož, František Volejník and Jaroslav Odvárko, three friends from Žlunice started to intimidate the most active local communist exponents. While 9th annual congress of the Communist Party of Czechoslovakia was taking place in Prague, they set up the gibbet with the names of local Bolsheviks in the neighbouring village Kozojedy. Later they immobilized the car of district communist speaker. Also a large amount of anti-collectivization and anticommunist leaflets

were appearing in the whole surroundings. In the period of years 1949 and 1950 the police investigation remained fruitless. Only in 1952, three years later, the State Security through its secret agents succeeded in exposure the originators of anticommunist activities. Through the activities of Bedřich Hrdlička and other agents we can also watch the operating of the State Security in the process of collectivization. It includes the illegal methods of provocation and the brutal methods of investigation resulted in the political trial before the Regional Court in Hradec Králové and subsequent long-time imprisonment.

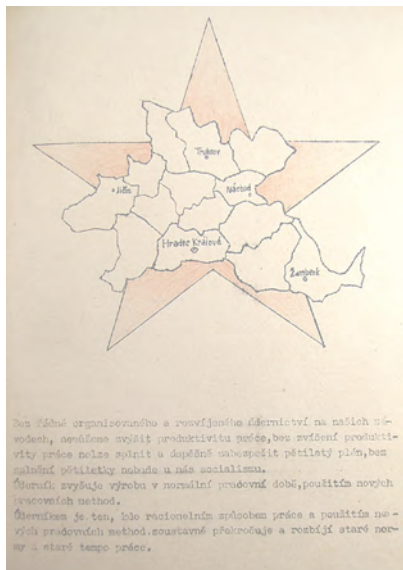
Through the 60 years old personal histories author points out the characteristic features of the communist violent collectivization of Czech agriculture, first of all the various forms of the resistance against it. Author describes by which way the centrally directed agricultural policy was shown into the living on Nový Bydžov countryside with the focus on Žlunice and its close neighbourhood. He shows how spontaneous and multifarious the forms of resistance against forced collectivization were. At the same time he tries to define the role of the State Security in this process. The present study gathers exclusively from previously unpublished archive records both central and regional origin, from local chronicles, investigative files of the State Security, penal file of then district court as well as prison file.

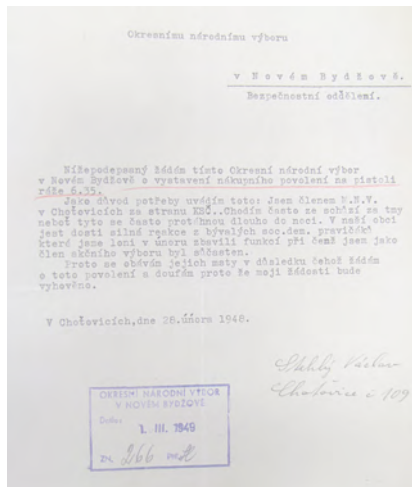
Obr. 1: Ladislav Brož na vazebních fotografiích. Zdroj: ABS Praha

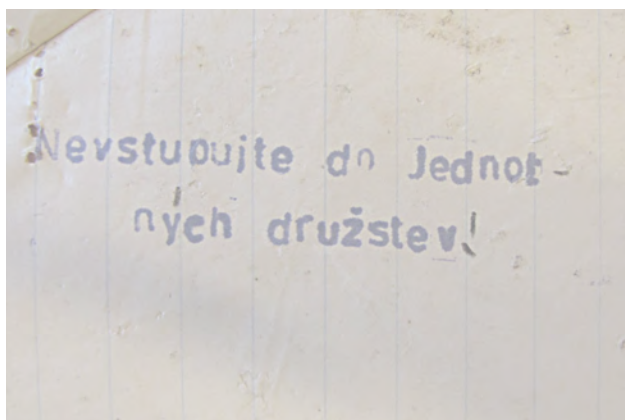
Obr. 2: František Volejník na vazebních fotografiích. Zdroj: ABS Praha

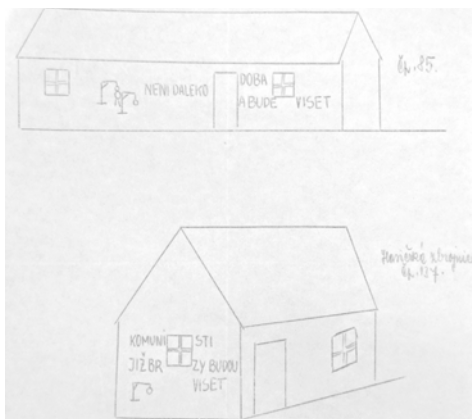
Obr. 3: Pracovní závazky k IX. sjezdu KSČ uzavírali i příslušníci Bezpečnosti - zde úvodní strana pracovního závazku KV StB v Hradci Králové. Zdroj: ABS Praha

Obr. 4: Jedna z mnoha žádostí, které od komunistických funkcionářů po únoru 1948 docházely na ONV. Zdroj: SOKA Hradec Králové

Obr. 5: Jeden z dochovaných letáček reagujících na odstartování kolektivizační kampaně. Zdroj: SOKA Hradec Králové

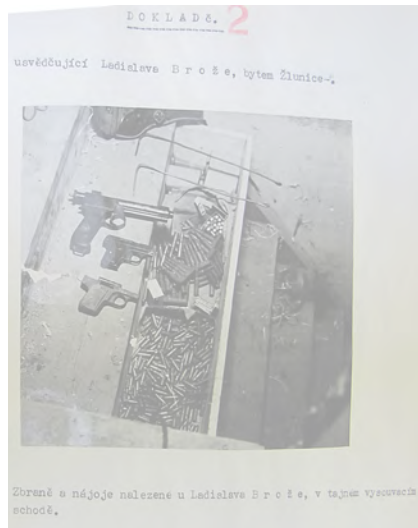
Obr. 6: Protikomunistické nápisy ve Skochovicích na náčrtku místní stanice SNB. Zdroj: SOKA Hradec Králové

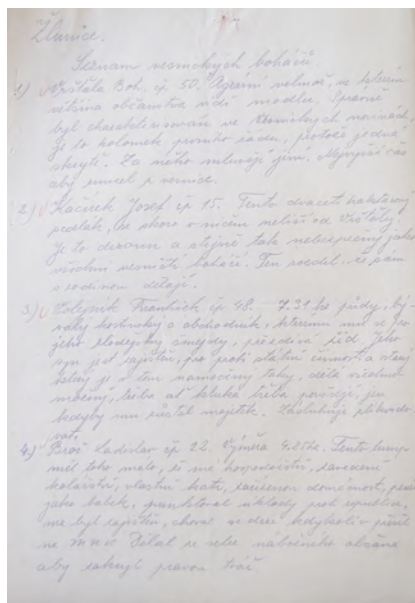
Obr. 7: Jedna ze služebních fotografií Ladislava Růkry, velitele StB v Novém Bydžově. Zdroj: ABS Brno Kanice

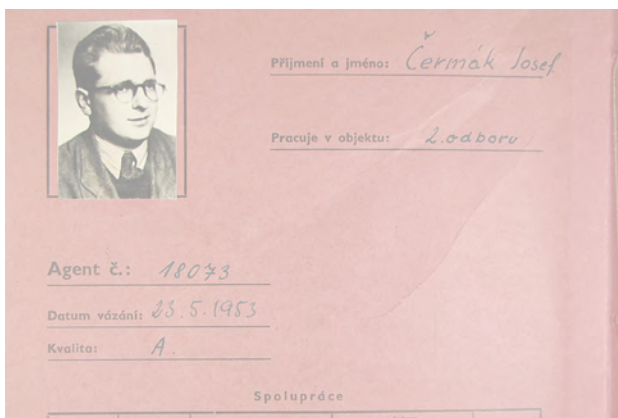
Obr. 8: Bedřich Hrdlička jako agent „Sedlák“. Zdroj: ABS Praha

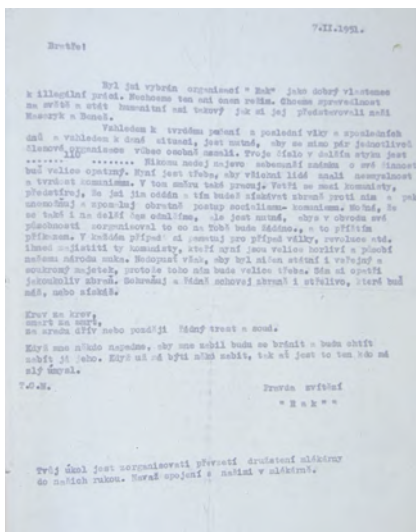
Obr. 9: O zbraně nebyla na poválečném venkově nouze. Zdroj: ABS Praha

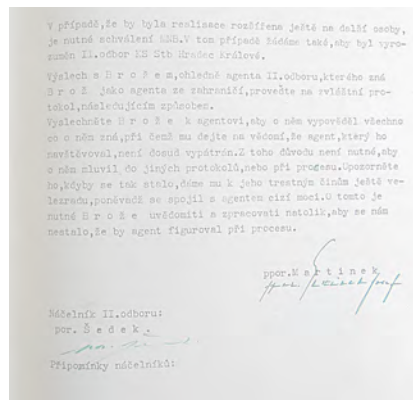
Obr. 10: První strana „kulackého“ seznamu vypracovaného tajemníkem Ferdou. Zdroj: SOKA Hradec Králové

Obr. 11: Fotografie Josefa Čermáka v agenturním svazku StB.
Zdroj: ABS Praha

Obr. 12: Jeden z dopisů, v nichž Josef Čermák vybízel k protikomunistické činnosti.
Zdroj: ABS Praha

Obr. 13: Operativci královéhradecké StB neměli zájem, aby se o jejich agentovi hovořilo při přelíčení. Zdroj: ABS

Obr. 14: Ladislav Brož na podobizně z výkonu trestu. Zdroj: NA Praha